

ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ

ΧΡΟΝΙΑ Γ'. ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1929 - ΤΕΥΧΟΣ 8^ο ΚΑΙ 9^ο

Ο ΚΗΠΟΣ ΤΗΣ ΑΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Θά καλλιεργήσω τὸ ὠραιότερο ἄνθος. Στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων θά φυτέψω τὴν Ἀχαριστία. Εὐνοϊκοὶ εἶναι οἱ καιροί, κατάλληλος ὁ τόπος. Ὁ ἄνεμος τσακίζει τὰ δέντρα. Στὴ νοσηρὴ ἀτμόσφαιρα ὀρθώνονται φίδια. Οἱ ἐγκέφαλοι, ἐργαστήρια κιβδηλοποιῶν. Τερατώδη νήπια τὰ ἔργα, ὑπάρχουν στὶς γιάλες. Καὶ μέσα σὲ δάσος ἀπὸ μάσκες ζήτησε νὰ ζήσει. Ἐγὼ θά καλλιεργήσω τὴν Ἀχαριστία.

Ὅταν ἔρθῃ ἡ τελευταία ἄνοιξις, ὁ κήπος μου θά ναι γεμάτος ἀπὸ θεσπέσια δείγματα τοῦ εἶδους. Τὰ σεληνοφώτιστα βράδια, μονάχος θά περπατῶ στοὺς καμπυλωτοὺς δρόμους, μετρῶντας αὐτὰ τὰ λουλούδια. Πλησιάζοντας μὲ κλειστὰ μάτια τὴ βελούδινη σκοτεινὴ στεφάνη τους, θά νιώθω στὸ πρόσωπο τοὺς αἰχμηροὺς τῶν στήμονες καὶ θ' ἀναπνέω τὸ ἄρωμά τους.

Οἱ ὄρες θά περνοῦν, θά γυρίζουν τ' ἄστρα καὶ οἱ αὔρες θά πνέουν, ἀλλὰ ἐγὼ, γέροντας ὀλοένα περισσότερο, θά θυμᾶμαι.

Θά θυμᾶμαι τὶς σφιγμένες γροθιές, τὰ παραπλανητικὰ χαμόγελα καὶ τὴν προδοτικὴ ἀδιαφορία.

Θά μένω ἀκίνητος ἡμέρες καὶ χρόνια, χωρὶς νὰ σκέπτομαι, χωρὶς νὰ βλέπω, χωρὶς νὰ ἐκφράζω τίποτε ἄλλο. Θά εἶμαι ὀλόκληρος μιὰ πικρὴ ἀνάμνησις, ἓνα ἄγαλμα, πὺν γύρω του θά μεγαλώνουν τροπικὰ φυτὰ, θά πυκνώνουν, θά μπερδεύονται μεταξύ τους, θά κερδίζουν τὴ γῆ καὶ τὸν ἀέρα. Σιγὰ σιγὰ οἱ κλώνοι τους θά περισφίγγουν τὸ λαιμό μου, θά πλέκονται στὰ μαλλιά μου, θά μὲ τυλίγουν μὲ ἀνθρώπινη περίσκεψη.

Κάτω ἀπὸ τὴ σταθερὴ τους ὄθησις, θά βυθίζωμαι στὸ χῶμα.

Καὶ ὁ κήπος μου θά εἶναι ὁ κήπος τῆς Ἀγάπης.

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗ

Η ΚΟΥΚΛΑ ΚΙ Ο ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ

(Δραματάκι μονόπρακτο)

ΠΡΟΣΩΠΑ

Μίλτος (ὡς 35 χρονῶν)

Βάννα (ὡς 20 χρονῶν)

(Πρωτοπαίχθηκε στὸ θέατρο Παγκρατιοῦ, ἀπὸ τὸν θίασο «Οἱ Νέοι» τὸν Αὐγούστο 1929. Διανομή: Μίλτος ὁ κ. Α. Παντόπουλος, Βάννα ἡ κυρία Λ. Λεόνδρου).

ΕΚΚΗΘΕΣΙΑ

Ἐνα μικρὸ σαλονάκι-μπουντουάρ, ἀπλὸ καὶ μοντέρνο. Δεξιά ὀτὸ βάθος καὶ ἀριστερὰ μεγάλα ριντῶ σκοτεινοῦ χρώματος. Ἀριστερὰ τζαμαρία. Στὸ βάθος, πρὸς τ' ἀριστερά, πόρτα. Δεξιά ἓνα ντιβάνι χαμηλό. Μπρὸς στὸ ντιβάνι, τραπεζάκι μὲ ἠλεκτρικὴ πολυτελὴ λάμπα πορτατίβ.

Ἄλλα ἐπιπλα: Μιά ἀμερικάνικη πολυθρόνα κοντὰ στὸ ντιβάνι. Δυὸ χαμηλές πολυθρόνες, ἀριστερὰ. Στὴ γωνιά, ἀριστερὰ, μεγάλὸ ἐβένινο πιεντεστάλ μὲ μαρμάρينو μοῦστο τῆς Βάννας.

ΣΚΗΝΗ ΜΟΝΑΔΙΚΗ

(Σὰν ἀνοίγει ἡ ἀδylaία, ἡ Βάννα εἶναι ξαπλωμένη στὸ ντιβάνι καὶ διαβάζει ἓνα βιβλίο, καπνίζοντας. Κρατᾷ ἀγκυλοσμένη μιά πολυτελὴ κοῦκλα-ντιβανιοῦ. Σουροῦπιωμα. Ἡ ἠλεκτρικὴ λάμπα τοῦ ντιβανιοῦ εἶναι ἀναμμένη.)

Ἀκούγεται ἓνα παρατεταμένο κουνδούνισμα στὴν ἔξω πόρτα. Ἡ Βάννα ἀνασηκώνεται καὶ ἀφουγκράζεται. Σὲ λίγο, ἡ πόρτα τοῦ βάθους ἀνοίγει καὶ φανερώνεται ὁ Μίλτος μὲ τὸ παλτό, τὰ γάντια καὶ τὸ καπέλλο. Μπαίνει μέσα, κι ἐνῶ μιλεῖ, στὴν ἀρχή, παραδίνει τὸ παλτό του, μπαστοῦν

καὶ καπέλλο στὴν ὑπηρέτρια, ποὺ σιωπηλὴ τὰ παίρνει καὶ φεύγει. Κατόπιν ὁ Μίλτος προχωρεῖ καὶ κάθεται στὴν πολυθρόνα, δίπλα στὸ ντιβάνι.

Μίλτος (Πολὺ σοβαρός. Συγκροτημένος. Μὲ ἄσπρα μαλλιά στοὺς κροτάφους. Ντύσιμο ἐπιμελημένο, ὄχι ὁμως χτυπητό). Καλησπέρα...

Βάννα (Ἀφίνει τὸ βιβλίο). Καλησπέρα... Ἔσεῖς εἴσατε; .. δὲν περιμένα νὰ ξαναγυρίσετε τόσο νωρίς...

Μίλτος (κάθεται). Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οὔτε κι' ἐγὼ τὸ περιμένα αὐτό!... Νά, ἐντούτοις, ποὺ ἦρθα... (χαμογελαῖ) Ἀλήθεια, ὅστερ' ἀπὸ τόσον καιρὸ περιμένατε νὰ με δῆτε;...

Βάννα (κτυπάζοντάς τον μὲ κάλια ἀπορία· πειραχτικά). Μά.. προχθές ἐλέγατε...

Μίλτος (μὲ μεγάλη ἀπάθεια). Προχθές! Ἀπὸ προχθές περάσαν πέντε χρόνια!...

Βάννα (δύσπιστα). Τί θέλετε νὰ πῆτε;

Μίλτος Μὰ νά... ἀπλούστατα... Εἶπα πὼς ἀπὸ προχθές περάσαν πέντε χρόνια! Σὰς φαίνεται παραῖξενό αὐτό;... Κι' ὅμως ἔτσι εἶναι!...

Βάννα Δὲν σὰς καταλαβαίνω... Θὰ παρεξηγήσατε τὰ λόγια μου .. Πρωιήτερα δὲ θέλησα...

Μίλτος Μὰ ὄχι, καθόλου, καθόλου! Οὔτε παρεξήγησα τίποτα, οὔτε ἀστειεύομαι. Μοῦ εἶπατε πὼς ξαναγύρισα νωρίς. Βέβαια, ὅστερ' ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ σκηνή... Θυμᾶστε, ἀλήθεια, τί τρέλλα! τί τρέλλα καὶ τί βλακεία! Νὰ σὰς κρατήσω κι' ἐσὰς ξάγρυπνη τόσες ὥρες... Εἶχατε δίκην ν' ἀπορήσετε ποὺ με ξανάδατε!... (μὲ ἄλλο ἔφος). Καῦμενούλα μου... Νᾶξερές πόσο εἶσαι χαριτωμένη ἔτσι, μὲ τὰ μεγάλα ἐκπληχτα μάτια σου...

Βάννα (Πειραγμένη μὲ τὸ ἔφος του). Ἐλάτε... Ἄστε τα αὐτά... (μὲ δισταχτικὴ φιλαρέσκεια). Στὸ κάτω-κάτω εἶναι ἀνάγκη νὰ δικαιολογηθῆτε;.. Θελήσατε νᾶρθετε καὶ ξανάρθατε. Τὸ περιμένα, ἄλλωστε, αὐτό, γιὰ νάμει εἰλικρινής. Ἔσεῖς μονάχος σας μοῦπατε πὼς δὲ θὰ ξανάρθατε. (Τσαχπνικά). Κι' ἐγὼ σὰς ἀπήνησα — θυμόσαστε; — «μὴ λέτε μεγάλο λόγο»!...

Μίλτος (Χαμογελῶντας, μὲ τὴν ἴδια πάντα ἀπάθεια). Ἐν πρώτοις, θὰ σὲ παρακαλέσω ν' ἀφίσεις τὸν πληθυντικό! (Ἡ Βάννα πάει κάτω νὰ πῆ, αὐτὸς ὁμως τὴ διακόπτει).

Ναί, ξέρω τι θά μου πεις : ἐγὼ προχτές ἄρχισα πρῶτος... Μὰ δὲν εἶπαμε ; .. Προχτές εἶμουν ἀνόητος ! "Ἦθελα νὰ σοῦ κάνω τὸν πεισμοτομένο, ξέρω γώ... Σαχλαμάρες !... Δὲ νομίζεις ὅμως κι' ἐσὺ πὼς εἶν' ἀστεῖο νὰ μιλάμε, τώρα, οἱ δύο μας σὰν ξένοι ; Τὶ λέγαμε λοιπόν ; "Α, ναί ! Περάσαν πέντε χρόνια, λοιπόν, ἀπὸ προχτές !..

Βάννα (νευρικά). Πάλι !... Τὶ θές νὰ πεις μ' αὐτὰ τὰ πέντε χρόνια ;... Δὲ μοῦ λές, μήπως τρελλάθηκες ;...

Μίλτος (Σκάει στὰ γέλια). "Εἶσι μπράβο !.. Τώρα, μάλιστα ! Σὲ ξαναθρίσκω ὅπως εἶσουν ! (σοβαρεύεται). Θαρρεῖς, λοιπόν, πὼς λέω τρέλλες ; Πὼς τρελλάθηκε... ἀπὸ ἔρωτα ἴσως ;... (ἀνάβει τσιγάρο). Τὶ νὰ σοῦ πῶ... ἔχεις δίκη... Εἶμουν τόσο γελοῖος, προχτές, ὥστε κι' αὐτὸ ἀκόμα μπορεῖς νὰ τὸ φαντασεῖς... "Ἐχεις κάθε δικαίωμα... Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ πῶ τίποτα... (παιχνιδιάρικα). Δυστυχῶς, ὅμως, ἢ εὐτυχῶς, δὲν συνέβη αὐτό... Θυμάσαι τί σοῦχα πει ; "Οτι θὰ ξαναρχόμουν μόνο σὰν θὰ καταλάβαινα, σὰν θὰ ἐπειθόμουν ἀληθινὰ πὼς ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία πέρασε γιὰ μένα, πὼς ἄλλαξαν τελειωτικὰ καὶ οἱ σκέψεις μου καὶ τὰ αἰσθηματά μου... Δὲν ξέρω, σοῦ εἶπα, πότε θὰ γίνῃ αὐτό, σ' ἓνα μῆνα, σ' ἓνα χρόνο, δὲν ξέρω... Τότε μόνον ὅμως θὰ ἐπιστρέψω, ὅταν πεισθῶ πὼς δὲ σ' ἀγαπῶ πιά... "Ε, λοιπόν (θεατρικὰ) ἴδου ἐγὼ !... ὅπως ἐλέγαν στὰ παλιὰ δράματα !... (Αὐτὴ τὸν κυττάει ἐκπληκτα. Αὐτὸς χαμογελάει) Ναί... ναί... ἀκριβῶς !... Τὸ ἐμάντευσες !..

Βάννα (Χαμογελόντας δύσπιστα καὶ εἰρωνικά). Τί !...

Μίλτος Πάει !... Τελείωσε !... Δὲν εἶμαι ἐκεῖνος ποῦ μουννα ὡς προχτές !... Αὐτὸ ποῦ περιμένα νὰ γίνῃ σὲ πέντε χρόνια, ἔγινε ξαφνικά — βλέπεις τὶ ἀνάποδος ποῦ εἶν' ὁ κόσμος ; — ἔτσι, μέσα σὲ μιὰ νύχτα !...

Βάννα (Εἰρωνικά καὶ δύσπιστα). "Ὡστε ἔπαψες νὰ μ' ἀγαπᾷς ;...

Μίλτος (Παιχνιδιάρικα). Δηλαδή... καθὼς τὸ λές... Μὲ βάζεις σὲ δύσκολη θέση... Δὲν ξέρω πὼς νὰ σοῦ ἀπαντήσω...

Βάννα (Θοριαμβεντικά). Βλέπεις !...

Μίλτος Βέβαια ! Δὲν λὲν σὲ μιὰ γυναῖκα, ἔτσι, στὰ καλά καθούμενα : «Κυρία μου, δὲν σᾶς ἀγαπῶ». Εἶναι κωμικὸ καὶ ἀστεῖο !... (χαμογελάει). Καὶ καθόλου εὐγενικὸ

ἔξ ἄλλου... Ξέρεις δὲ πὼς ἐγὼ ἔχω τὸ μεγάλο ἐλάττωμα, τὸ τρομερὸ ἐλάττωμα, νὰ εἶμαι ὑπερβολικὰ εὐγενικός !... Σὲ συμπαθῶ πάντοτε, νοιώθω γιὰ σένα μεγάλη στοργή, ἀλλά, διάβολε, νά, τίποτ' ἄλλο !...

Βάννα (Τὸ ἴδιο ὅπως καὶ πρῖν). Δηλαδή, μὲ ἄλλα λόγια, ἔρχεσαι νὰ μοῦ ἀναγγεῖλεις πὼς δὲ μ' ἐρωτεύεσαι πιά ; !...

Μίλτος (Χαμογελόντας). "Ὅχι δά... Σ' ἐρωτεύομαι... ὅπως πρέπει ὅμως νὰ ἐρωτεύεται κανένας τὶς κουκλίτσες σὰν καὶ σένα !...

Βάννα (πειραγμένα). Σ' εὐχαριστῶ πολύ. Αὐτὸ ἦρθες νὰ μοῦ πεις ;

Μίλτος. Συνήθισα, βλέπεις, νὰ εἶμαι πάντα εἰλικρινῆς μέχρι βλακείας ! Αὐτὸ ἦταν τὸ λάθος μου : Βασανίζομουν, τυρανιόμουν, ὑπέφερα, κι' ὄλ' αὐτὰ γιατί εἶχα παρεξηγήσει τὰ πράγματα. Οἱ γυναῖκες — κι' ὄχι σήμερα, πάντα — οἱ γυναῖκες χωρίζονται σὲ δύο εἶδη, στὶς πραγματικὲς γυναῖκες, ποῦ εἶναι γεννημένες γιὰ ν' ἀγαποῦν, καὶ στὶς κουκλίτσες, ποῦ εἶναι φτιαγμένες γιὰ ν' ἀγαπιοῦνται μόνο... Νὰ ἡ κουκλίτσα, π.χ., ποῦ κρατᾷς στὰ χέρια σου...

Βάννα. Ποιά ; Αὐτὴ ἐδῶ ;

Μίλτος. Ναί. Φαντάσου νὰ πᾶς ν' ἀγαπήσεις μιὰ τέτοια κουκλίτσα ! Δὲν φτάνει ποῦ τὴν ἔχεις, ποῦ τὴν χαίρεσαι, ποῦ σοῦ χαρίζει τὴν ὁμορφιά της, καὶ τὴ χαρά της, ἀλλὰ σὺ νὰ θέλεις, καλὰ καὶ σώνει νὰ σ' ἀγαπήσει κιόλας ! Πρέπει νάσαι τρελλός !... Τὶ φταίει ἢ φρωχιά ἢ κουκλίτσα, ἂν εἶναι κουκλίτσα ; !... Οἱ κουκλίτσες εἶναι γιὰ ν' ἀγαπιῶνται μόνο... Βλέπεις, λοιπόν, τὶ εἶχα πάθει ; Δὲν τὸ εἶχα καταλάβει πὼς κι' ἐσὺ εἶσουν μιὰ κουκλίτσα, μιὰ ὁμορφη καὶ εὐθραυστη κουκλίτσα...

Βάννα. Τὶ θέλεις νὰ πεις μ' αὐτό ; ὅτι εἶμαι ἄψυχο πρᾶμα ;

Μίλτος. Μὰ ὄχι... Πιθανὸν καὶ οἱ κουκλίτσες νᾶχουν ψυχή... "Ὅλα τὰ πράματα ἔχουν ψυχή, Βάννα...

Βάννα (τσαχπίνικα καὶ πειραγμένη). Καλὰ, καὶ δὲ μοῦ λές... Τὸ σκέφτηκες. ἔτσι, ἄξαφνα, αὐτό ;

Μίλτος. (Κάνοντας πὼς δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ πειραχτικὸ καὶ λεπτὰ εἰρωνικὸ ἔφος τῆς Βάννας. Πολὺ σοβαρὰ). "Ἄξαφνα, ὄχι. Οὔτε κἂν τὸ σκέφτηκα, τότε... "Αργότερα

τὸ σκέφτηκα αὐτό, πολὺ ἀργότερα, ὅταν ἦμον πιά ἐντε-
λῶς ψύχραιμος ὅπως τώρα καὶ γελοῦσα μ' ὄλην αὐτὴ τὴν
ἱστορία. Προχτές, ὅταν ἐφυγα ἀπὸ δῶ, ὑπέφερα πολὺ...
(*Μὲ ἀλλαγμένο, σκληρὸ ὕφος*). Βλέπεις, δὲν εἶχα συνηθίσει
ἀκόμα στὴν ἰδέα. Naί, ἀπὸ καιρὸ ἔβλεπα πῶς κάτι ἄλλο
σὲ ἀπασχολοῦσε, πῶς δὲν εἴσουν ὀλότελα δική μου..
Εἴταν στιγμὲς ποὺ ἔνοιωθα—ἀπὸ διαίσθηση, ξέρω γώ!—
πὼς μοῦ ξέφευγες... Ὑπέφερα πολὺ, καὶ σ' ἔκανα
καὶ σένα νὰ ὑποφέρεις... (*Μὲ μεγάλη συγκρατημένη
νευρικότητα καὶ ταραχή*). Μοῦ περνοῦσε, βέβαια,
καμμιά φορὰ ἢ ὑποψία πὼς ὅλος αὐτὸς ὁ σύνδεσμός
μας δὲν εἶχε βάση, πὼς εἴταν κάτι ποὺ θὰ τῷπαιρνε ὁ
ἄερας στὸ πρῶτο του φύσημα... Nά, κάτι ἔλειπε, δὲν
μποροῦσα νὰ καταλάβω τί, δὲν ἤξερα νὰ ἐξηγήσω...

Βάννα (*Τοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά*). Τυραννίσουν τόσο
πολύ... καὶ δὲ μοῦλεγες τίποτα ;...

Μίλτος (*Συνέχεται τῆς ἀπωθεῖ ἀπαλὰ τὸ χέρι,
προσπαθώντας νὰ ξαναπάρει τὸ ἀπαθές του ὕφος. Χαμογε-
λάει βεβιασμένα*). Naί. Τυραννίσουν πολὺ. Ὑστερα ὅμως
ξαναπερνοῦσα μέσ' στὸ μυαλό μου τίς στιγμὲς μας, ξανα-
θυμόμουν τὰ λόγια σου, τὰ φιλιὰ σου, καὶ ἔλεγα πὼς δὲν
μποροῦσε... δὲν εἴταν δυνατό... (*Μὲ ὑποκριτικὰ εὐθυμο
τόνο*). Προχτές, τέλος πάντων, ἔσκασε ἡ μπόμπα... Μοῦ
δμολόγησες — θυμᾶσαι πόσο ψύχραιμα, καὶ μὲ πόση εἰ-
λικρίνεια ; — μοῦ δμολόγησες πὼς δὲν εἶχες ξεχάσει τὸν
ἄ λ λ ο ν !...

Βάννα. Ἐσὺ μ' ἀνάγκασες ! Κι' ὕστερα...

Μίλτος. Ἀσφαλῶς ! Σὲ πῆσα πολὺ. Ἡθελα ὅμως,
βλέπεις, νὰ τ' ἀκούσω ἀπ' τὸ στόμα σου ! Θυμᾶσαι, ὕστε-
ρα, τί γελοῖος ποὺ δείχθηκα ;... ἔκλαιγα, οὔτε ξέρω κι' ἐγὼ
τί ἔκανα .. (*Δείχνει τὸ ντιβάνι. Σὰ μὲ περιφρόνηση*). Κυλιό-
μουνα κεῖ πάνω... (*Γιὰ μιὰ στιγμὴ κλείνει τὰ μάτια προσ-
παθώντας νὰ ξανάβρει τὴν κυριαρχία τοῦ ἑαυτοῦ του. Κι'
ἀμέσως μὲ ἀπάθεια, χαμογελόντας*). Καὶ σὺ μὲ κύταζες μὲ
ἀπορία... Τί σ' ἔνοιαζε, ἐσένα...

Βάννα (ποὺ ὡς τώρα τὸν παρακολουθοῦσε προσπα-
θώντας νὰ ματεῦσει ἀπὸ τὸ ὕφος του τὴν ἀληθινὴ του νυ-
χικὴ κατάσταση. *Μὲ ἔντονο ὕφος*). Ὅχι δὲν πρέπει νὰ τὸ
λὲς αὐτό .. Ἐρεῖς καλὰ πόσο στενοχωριόμουν...

Μίλτος (*Μένει γιὰ λίγο ἀκίνητος*). Ἄ... Στενοχωριό-

σουν ;... (*Μὲ μικρὸ χαμόγελο*). Naί, κάτι τέτοιο εἶδα κι'
ἐγὼ .. (*Ξανακάθεται μὲ ἀπόλυτα ἤρεμα ὕφος*). Φαντάζομαι
τί βλάκας ποὺ θὰ φαινόμουνα...

Βάννα (*Μὲ κοκεταρία καὶ ἐγωϊσμό*). Βλάκας ; Γιατί ;
Ἐπειδὴ δηλαδὴ μ' ἀγατοῦσες κι' ἐζήλεψες ;...

Μίλτος (*Συγκρατιέται γιὰ νὰ μὴ ξεσπάσει. Ἄντοκρυ-
αρχεῖται. Μὲ ἤρεμη ἀδιαφορία*). Ἄστα τώρα ! Εἴμουν γε-
λοιωδέστατος ! Θὰ σοῦ φαινόμουν καὶ σένα, τότε, βλάκας,
ὅπως τὸν βλέπω κι' ἐγὼ, τώρα, τὸν ἑαυτό μου ! .. Ἄκους
ἐκεῖ... Nὰ κλαίω !.. Γιατί ναί, ναί, ἔκλαψα !... Ἄρῖστευ-
το !... (*Σαρκαστικά*). Κρίμα νὰ μὴν ἔχεις κανένα καθρέφτη
ἀτέναντι ἀπὸ τὸ ντιβάνι γιὰ νὰβλεπα πὼς θάμουν ἐκείνη
τὴ στιγμὴ... Μόνο ποὺ συλλογιέμαι αὐτὴ τὴ σκηνή, μὲ
πιάνουν γέλια... (*Γελάει*) Βλέπεις, αὐτὸ εἴταν τὸ λάθος :
Εἶχα συγχίσει τίς δυὸ κατηγορίες. Δὲν τόχα πάρει χαμ-
πᾶρι πὼς ἐσὺ ἀνήκες στὴν κατηγορία Β'. στὴν πιὸ χῆς,
τὴν πιὸ μοντέουνα κατηγορία, στίς κουκλίτσες !...

Βάννα (*Μὴ ξέροντας ἂν πρέπει νὰ θυμώσει*). Καλά...
Ἐμεῖς οἱ γυναῖκες, δηλαδὴ, μονάχα χωριζόμαστε σὲ κα-
τηγορίες ; Ἐσεῖς οἱ ἄντρες, δὲ μοῦ λὲς, ἀφοῦ εἶσαι τόσο
σοφός, πόσων εἰδῶν εἶστε ;...

Μίλτος Αὐτὸ δὲν τὸ ξέρω ! (*Μὲ μεγάλη εὐθυμία*).
Ὑστερα ὅμως ἀπ' τὰ προχτεσινά, εἶμαι βέβαιος πὼς, ἐγὼ
τουλάχιστον, θ' ἀνήκω στὸ εἶδος τῶν παλιάτσων ! Ἄκρι-
βῶς ! Τῶν παλιάτσων !... (*γελάει*).

Βάννα Πάψε πιά αὐτὸ τὸ γέλιο... ὅλο γελᾶς... Τόσο
ἔξυπνο τὸ βρήκες αὐτὸ ποὺ εἶπες, τῶν παλιάτσων ! Ἄ-
κους ἐκεῖ...

Μίλτος (*σοβαρεύεται*). Τί τὰ θέλεις, Βάννα, ἀνήκω
στὸ εἶδος τῶν παλιάτσων. Ὡς προχτές εἴμουν ὁ παλιάτσος
ὁ στραβομουτσουνασμένος, ὁ γκρινιαῖος, ὁ παλιάτσος ποὺ
κλαίει διαρκῶς... Αὐτὸ σ' ἐνοχλοῦσε, δὲν εἶν' ἔτσι ;... Ἐ,
νὰ λοιπὸν ποὺ ἀπὸ τώρα κι' ἐμπρὸς θάμαι ὁ παλιάτσος
ποὺ γελᾶει !...

Βάννα (*Τὸν κινιάζει παρατεταμένα. Ἐτοιμὴ νὰ κλά-
ψει*). Σήμωρα, πράγματι, εἶσαι ἄλλος ἄνθρωπος ..

Μίλτος (*εὐθυμα*). Λάθος ! Λάθος ! Δὲν εἶμαι καθό-
λου ἄ λ λ ο ς ! Ἐως προχτές εἴμουν ἄ λ λ ο ς !... Τώρα
ξαναβρήκα τὸν ἑαυτό μου... Κι' ὁ ἑαυτός μου, ξέρεις,
εἶναι πολὺ εὐχάριστος... Πρέπει νὰ δμολογήσεις πὼς εἶ-

ταν καιρός πιά, και για τους δυό μας, να ξανάβρω τον εαυτό μου!...

Βάννα (Τὸν κοιτάζει ἀνήσυχτα καὶ δύσπιστα). Μὰ ἀλήθεια λοιπόν... δὲν ἀστειεύεσαι ;... Δὲν μ' ἀγαπᾶς πιά ;...

Μίλτος (Σηκώνεται. Κοιτάζοντας τὴν στὰ μάτια, μὲ βαθιὰ φωνή). Μὲ ξέρεις, Βάννα. "Ἄν σ' ἀγαποῦσα, ἔστω καὶ λιγάκι ἀκόμα, ὕστερ' ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ σκηνή, θὰ εἶμουν τώρα ἐδῶ ; ("Ἀπὸ δῶ κι' ἔμπρὸς ἢ Βάννα τὸν κοιτάζει σὰν ἀποσβολωμένη, σὰ χαμένη. Αὐτὸς ξαναπαίρνει τὸ προηγούμενο ἀνέφελο καὶ ἀδιάφορο ἔφος του). "Ἦσυχασε ! Γιὰ νὰ μὲ βλέπεις, θὰ πει πὼς πάει ! Σβυστήκανε τὰ περασμένα... (Μὲ πυρετό, σὰν νὰ ἀπολαμβάνει τὴν ἐκμηδένισή της). Προχτὲς τὸ βράδυ ἔφρυγα σὰν τρελλός. "Ὀλη τὴ νύχτα, τί υπέφερα... "Ἐγνώρισα τὴν κόλαση, Βάννα... Ξαναπέρασα ὅλη μαζ τὴ ζωή, ὅλα σου τὰ λόγια, ἔνα, ἔνα, τὰ λόγια σου τὰ ἄπωνα. τὰ ἀδιάφορα, τὰ φαρμακερά, κι' ὕστερα τὰ λόγια σου τὰ χαδιάρικα, τὰ τρυφερά, πὸ μὲ πληγῶναν βαθύτερα τώρα ἀπὸ τ'ἄλλα... "Ἐκλαιγα, δάγκωνα τὸ σεντόνι μου ἀπὸ τὴ λύσσα... Σὲ φώναζα... Στὰ ξεμερώματα, μὲ πῆρε κομματί ὁ ὕπνος... Θὰ κοιμήθηκα ὡς δυὸ ὄρες... "Ἐ, αὐτὸ εἶτανε ! "Ὅταν ξύπνησα εἶμουν ἄλλος ἄνθρωπος. "Ἐνοιωθα μιὰ καινούργια δύναμη, μιὰ ψυχικὴν ὑγεία μέσα μου... Μοῦ φαινόταν σὰ νάμουν στὴν ἀνάρρωση, σὰ νάχα σηκωθεῖ ἀπὸ μιὰ βαριὰν ἀρρώστεια... Στὴν ἀρχή, ἀνησύχησα. "Ἡ κατάστασις αὐτή, βλέπεις, εἶταν τόσο καινούργια γιὰ μένα. Σὰν κότι νὰ μοῦλειπε... "Ἡ ἀγάπη. Δὲ σ' ἀγαποῦσα πιά. Εἶχα ἀπολυτρωθεῖ. Μόνο πὸ δὲν ξεφώνισα ἀπὸ τὴ χαρὰ μου !... Πᾶνε οἱ τυραννίες, τὰ βάσανα τῆς σκέψης, ὅλα, ὅλα... Εἶχα ξαναγεννηθεῖ !... Κι' αὐτὰ μέσα σὲ δυὸ ὄρες !...

Βάννα (Νευρικά κι' ἀπότομα). Λὲς ψέμμα ὅμως σὲ κάτι !...

Μίλτος. Σὲ ποιό ;

Βάννα. Νά... Λὲς πὼς μ' ἀγαποῦσες... (εἰρωνικά). Μιὰ τόσο μεγάλη ἀγάπη μπορεῖ νὰ πεθάνει ἔτσι, σὲ μιὰ νύχτα ;...

Μίλτος. "Ἡ ἀγάπη, Βάννα... "Ἡ ἀγάπη μου... "Ἀφισέ με νὰ γελάσω... Χαχά... "Υπάρχει τίποτα κωμικότερο καὶ πιὸ ἀξιοθρήνητο πρᾶμα ἀπὸ τὴν ἀγάπη ;... ("Ἀξάρτα σοβαρεύεται). Κι' ὅμως ἦταν πολὺ βαθιὰ ἢ ἀγάπη πὸ ἔνοιωθα γιὰ σένα, Βάννα. Σ' ἀγαποῦσα τρελλά, σὰν ἐραστής,

σὰν πατέρας, σὰν ἀδερφός... "Ἡ κάθε μου σκέψη εἶταν μιὰ σκέψη ἀγάπης γιὰ σένα... Τώρα μπορεῖς νὰ μὲ πιστέψεις... (ἀλλάζοντας ἔφος). Ναι, μὰ βλέπεις ἢ ἀγάπη μου δὲν πέθανε ἀπὸ φυσιολογικὸ θάνατο... Τὴν ἐδηλητηρίασες μονάχη σου, σιγὰ σιγὰ... Καὶ προχτὲς, ὕστερ' ἀπὸ κείνο πὸ μὲ εἶπες, αὐτοχτόνησε ! "Ἐ, νὰ λοιπόν ; Αὐτὸ δὲν ἤθελες ;... Τώρα μποροῦμε νὰ βλεπόμαστε ἐγκάρδια, σὰ δυὸ φίλοι... Θὰ μὲ μιλάς γιὰ τοὺς ἔρωτές σου, γιὰ τίς ἀγάπες σου... Κι' ἐγὼ πάλι, θὰ σοῦ διηγούμαι τίς περιπέτειές μου... Δὲν εἶσ' εὐχαριστημένη ;

Βάννα (Νευρικά, εἰσιμη νὰ κλάψει). Πῶς... Βέβαια... "Ἐτσι ἤσυχάζεις κι' ἐσύ... Δὲ μπορεῖς, βλέπεις νὰ σὲ κάνω εὐτυχισμένο... "Ὅλο ἀνασκάλευες τὰ παλῆα... Ὅυτε μ' ἀγάπησες ποτέ... Ἀὐτὰ ὅλα πὸ μὲς τώρα — νομίζεις πὼς δὲν τὸ καταλαβαίνω ; — εἶναι μιὰ ἀφορμὴ γιὰ νὰ χωρισοῦμε... Ποιὸς ξέρει... ἐκεῖ στὰ θέατρα πὸ πηγαίνεις, ποιὸς ξέρει μὲ ποιὰ θεατρίνα ἐμπλέξες...

Μίλτος Τ' εἶν' αὐτὰ τώρα πὸ μὲς...

Βάννα. Ναι... Γράφεις θεατρικὰ ἔργα, βλέπεις, ἔχεις ἐπιτυχίες στὸν κόσμον, μπαίνεις στὰ παρασκήνια... Ποιὸς ξέρει ποιὰ σοῦ πῆρε τὸ μυαλό, καὶ τώρα τὰ λὲς ὅλ' αὐτὰ... Βέβαια, τί λόγος !... Σοῦλεγα, λέει, πικρὰ λόγια... "Ἐγὼ φταίω ;... "Ἐσὺ ὅλο μὲ γκρίνιαζες, ὅλο μὲ ρωτοῦσες... Καὶ σοῦ ἀπῆντησα... "Ἐ, λοιπόν, ναι, στὸ ξαναλέω, δὲν τὸν εἶχα ξεχάσει... Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει πὼς δὲ σ' ἀγαποῦσα κι' ἐσένα...

Μίλτος (μὲ ὀργή). "Ἀκριβῶς !... (Συγκρατιέται καὶ ξαναποχτόντας τὸ ἥρεμο ἔφος του). «Δὲν εἶναι εἷς, δὲν εἶναι εἷς ὁ ἔρωτος τῆς καρδίας !...» συμφωνεῖ μαζύ σου, βλέπεις καὶ κάποιος ποιητής...

Βάννα Ναι... Κοροϊδεύεις τώρα... Δὲν καταλαβαίνεις ἐσύ... Πρῶτον, πὸ δὲν φέρονται ἔτσι στίς γυναῖκες !... Μπορεῖ νάπαφες νὰ μ' ἀγαπᾶς, δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος νάρχεσαι νὰ μὲ τὸ φωνάζεις αὐτὸ ἔτσι, κατὰ πρόσωπο !... Λὲς ὅμως ψέμματα !... "Ἐλα... "Ὁμολόγησέ το... Μ' ἀγαπᾶς, κι' αὐτὰ μὲς τὰ λὲς ἔτσι... "Ἦρθες ἐδῶ ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μὲ δεῖς, ἐπειδὴ μ' ἀγαπᾶς !...

Μίλτος (Μὲ τὴν ἴδια πάντα ἀπάθεια). Αὐτὸ δὲν τὸ εἶχα προῖδει... Μέχρι πρὸ ὀλίγου, ὁ διάλογος πῆγαινε θαναμάσια...

Βάννα. Τι θέλεις να πεις ;...

Μίλτος. Βλέπεις ; Και πάλι έπεσα έξω... (γελάει).
Νά... Σήμερα τὸ πρωί σκεφτηκα πὸς θάταν κριμας, ἀλήθεια, να πάει χαμένη ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία, να ξοδευτεῖ ἔτσι ἄδικα ὅλος αὐτὸς ὁ καιρὸς... Μοῦρθε, τότε, μιὰ ἰδέα. Ἐπεφάσισα να γράψω με θέμα τὴν ἱστορία μας ἓνα δραματάκι. Θὰ μπορούσε να γίνει και κωμωδία — νᾶμαστε ξεγημένοι. Δὲν ξέρω ὅμως γιατί προτίμησα δραματάκι. Ἐνα δραματάκι μονόπραχτο, φυσικά... (γελόντας). Πόσο μπορεί να πιᾶσει μιὰ τέτοια ἱστορία !... Ἄρχισα, λοιπόν, να τὸ γράφω, και μπορῶ να σὲ βεβαιώσω πὸς πηγαίνει πολὺ καλά... Τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι, λάβε ὑπ' ὄψει, δυὸ μονάχι : Μιὰ γυναῖκα, μιὰ κουκλίτσα μᾶλλον, σὰν κι' ἐσένα, κι' ἓνας ἄντρας, ἓνας παλιάτσος, να ποῦμε, σὰν κι' ἐμένα. Ὁ παλιάτσος, φυσικά, ἀγαπάει τὴν κουκλίτσα. Τὰ πράγματα, βλέπεις, εἶν' ἀπλούστατα και χιλιουσηθισμένα... Ναι, με ὑπάρχει και μιὰ πρωτοτυπία. Ὅταν ἀνοίγει ἡ ἀυλαία, οἱ δυὸ ἥρωες, ἡ πρωταγωνίστρια, δηλαδή, κι' ὁ ἔραστής δὲν ἀγαπιούνται πλέον ! Συναντιῶνται ὅταν, ὕστερ' ἀπὸ καιρὸ, ὁ παλιάτσος δὲν ἀγαπάει πιά τὴν κουκλίτσα. Βλέπεις τὴ λεπτὴ και τὴ πρωτότυπη situation !... Τι να σοῦ πῶ ὅμως... φοβᾶμαι τὸ διάλογο... Νά: φοβᾶμαι μήπως φανεῖ ἀφύσικος... Και γιὰ να εἶμαι εἰλικρινής, σκέφτηκα πὸς τὸ καλύτερο ποῦχα να κάνω ἦταν νᾶρθω να σ' ἐπισκεφθῶ, κι' ἔτσι να δῶ τὴ θὰ μοῦ πεις... Καταλαβαίνεις... Να πάρω, δηλαδή, τὸ διάλογο ἐκ τοῦ φυσικοῦ...

Βάννα (ἄγρια ἔτοιμη να ξεσπάσει) Λοιπόν ;

Μίλτος (Κάνει πὸς δὲν ἐννοεῖ). Λοιπόν... στὴν ἀρχὴ πῆγαίνεις θανατῶσαι... Ναι, δὲν ἔχω παράπονο... Ἐτσι, περίπου, ἔχω βάλει και τὴν ἡρωίδα μου να μιλάει... Τώρα ὅμως μοῦ τὰ χάλασες... Τι εἶν' αὐτὰ πὸν λές ! Ἄς εἶναι ὅμως... (γελάει). Δὲ θὰ διορθώσω τίποτα, γιατί μοῦ φαίνεται πὸς καλύτερα τὰ λέει ἡ δικιά μου ἡ ἡρωίδα... Δὲ σοῦ φαίνεται ἄστειο ἡ ἱστορία μας να τελειώσει ἔτσι, στὸ θέατρο ;...

Βάννα (Τὸν κοιτάζει ἄγρια, ἀνασηκωμένη, γονατιστὴ στὸ ντιβάνι). Ὡστε... ἀληθινά...

Μίλτος (μένει ἄφωνος μπρὸς στὸ ὕφος τῆς).

Βάννα (ἀπότομα, πνιχτά). Φύγε !... Φύγε !... (πέφτει

στὸ ντιβάνι και σκεπάζει τὸ κεφάλι τῆς με τὰ χέρια τῆς).

Μίλτος Βάννα !...

Βάννα (τὸ ἴδιο) Φύγε !...

(Ὁ Μίλτος μένει ἀναποφάσιτος. Κάνει να προχωρήσει πρὸς τὴ Βάννα, μα συγκρατεῖται. Προχωρεῖ πρὸς τὴν πόρτα. Ἐξαφρα ὅμως ἀκούει τὴ Βάννα πὸν κλαίει μ' ἀναφυλλητὰ και σταματᾶει. Απότομα, γυρίζει πρὸς τὸ ντιβάνι).

Μίλτος. Βάννα...

Βάννα (μέσ' τοὺς λυγμούς τῆς). Ἀφισέ με... Ἀφισέ με... Ἀφοῦ δὲ μ' ἀγαπᾶς... Τι με νοιάζει τώρα... Ἀφοῦ σὲ βασάνιζα... Ἀφοῦ σὲ τυραννοῦσα... ἀφοῦ σ' ἔκανα να περάσεις τὴν κόλαση... Ναι... μα να δοῦμε... Ἀφισέ με... θὰ στὰ πῶ ὅλα... Νομίζεις πὸς κι' ἐγὼ δὲν ἔχω βάσανα στὴ ζωὴ ;... Δὲν εἶμαι ἐγωῖστής ὅμως ἐγὼ... σὰν κι' ἐσένα... Ὅταν με πίκραινε κανένας, ὅταν εἶχα καιμιὰ στενοχώρια, ἔλεγα ἀπὸ μέσα μου «Μ' ἀγαπάει ὁ Μίλτος»... Τὸλεγα πολλὲς φορὲς και παρηγοριόμουν... Αὐτὰ ὅλα πὸν ἔβλεπα, οἱ γκρίνιες σου, οἱ θυμοὶ σου, μ' εὐχαριστοῦσαν... Γιατὴ ἤξερα πὸς μ' ἀγαπᾶς... Μὲ βασάνιζες να δεῖς ἂν σ' ἀγαπῶ κι' ἐγὼ... Σάματις τὸξερα κι' ἐγὼ ;... Εἶμουν εὐτυχησμένη πὸν εἶμουν κοντὰ σου, πὸν μ' ἀγαποῦσες... Αὐτὸ ἤξερα μόνο... Ἀφισέ με... ἀφισέ με... θὰ στὰ πῶ ὅλα... Ἀφοῦ πιά δὲ μ' ἀγαπᾶς... Ἀφοῦ δὲ θὰ με λές πιά τὸ «μικροῦλι» σου... Ἀφοῦ δὲ μ' ἀγαπᾶς πιά... ἀφοῦ δὲ σὲ νοιάζει γιὰ μένα... Τὸν ἄλλον πὸν σοῦ εἶπα τὸν συλλογιέμαι ἀκόμα, ναι, τὸν συλλογιζόμουν κι' αὐτόν, ἀλλὰ ἔτσι, σὰ μιὰν ἱστορία παληά... Εἶμωνα τόσο εὐτυχησμένη μαζύ σου, πὸν ξαναθυμόμουναι και τὴν παληά μου αὐτὴ ἱστορία, ἔτσι, γιὰ ποικιλία... Νομίζεις πὸς με νοιάζει ἂν μ' ἀγαπάει αὐτός... Ἀλλὰ βέβαιαι ἐγὼ εἶμαι μιὰ κούκλα, ἓνα ἄψυχο πρᾶμα, πὸν δὲν μπορεί ν' ἀγαπήσει... Ἐτσι πιστεύεις... Καλά... Καλά... Και γελάς... και εἰρωνεύεσαι...

Μίλτος. Βάννα !...

Βάννα. Ἀφισέ με... ἀφισέ με... Κι' ἐγὼ, νομίζεις πὸς τὸξερα ἂν σ' ἀγαποῦσα ;... Νομίζεις πὸς εἶχα ἀγαπήσει ἄλλοτε, ἔτσι, γιὰ να τὸ ξέρω ;... Ἐνόμιζα πὸς πάντοτε θὰ σὲ εἶχα κοντὰ μου... Τώρα ὅμως... δὲ θὰ σὲ ξαναἰδῶ... γιατί δὲ θέλω να σὲ ξαναἰδῶ... να γελάς ἔτσι... ἀφοῦ δὲ μ' ἀγαπᾶς ..

Μίλτος (μὲ χαρά). Βάννα!... (Τῆς σηκώνει τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ τὸν κοιτάξει στὰ μάτια). Γιὰ κῦταξέ με καλά... Ἀγάπη μου... Δὲν σ' ἀγαπῶ ;...

Βάννα (εὐτυχισμένη). Ὅστε... πρὶν πού ἔλεγες... ὥστε εἶταν ψέμματα ;... ὥστε ἀκόμη :...

Μίλτος. Σοσσ!., Ὅχι «ἀ-όμη». Τώρα πού μοῦ-δειξες τὴν ἀληθινή σου ψυχὴ, τώρα ἀρχίζει μιὰ καινούργια ἀγάπη καὶ γιὰ τοὺς δύο μας. Κ' ἡ ἀγάπη αὐτὴ θάναί βαθύτερη, Βάννα, γιατί τώρα κ' οἱ δύο μας γνωρίσαμε τὸν πόνο!..

Βάννα. Naί, μὰ δὲ θέλω νὰ μ' ἀγαπᾶς σὰ μιὰ κουκλίτσα, ὅπως ὅλες τίς κουκλίτσες...

Μίλτος. Θὰ σ' ἀγαπᾶω σὰν μιὰ κουκλίτσα, πού ἔχει μιὰ καρδιά γυναικίως μέσα της!

Βάννα. Κι' ἐσύ... δὲ θέλω νὰ μοῦ ξαναπεῖς πὼς εἶσαι παλιάτσος!... Ἀκοῦς ἐκεῖ!... Ἐνας παλιάτσος πού γελάει...

Μίλτος (χαμογελάει). Ἀφοῦ ἡ κουκλίτσα ἔγινε γυναικίως, τί νὰ γίνῃ, παραιτεῦμαι κι' ἐγὼ ἀπὸ παλιάτσος πού γελάει. Θάμῃ εὐτυχισμένος παλιάτσος!..

Βάννα. Πάλι.

Μίλτος. ... Καὶ οἱ εὐτυχισμένοι παλιάτσοι, ξέρεις, δὲν εἶναι παλιάτσοι...

Βάννα (μὲ χαρά). Καὶ θὰ δεῖς... Οὔτε θὰ τὸν ξαναθυμηθῶ αὐτόν... (ἀνήσυχια καὶ σκεφτικὰ). Ξέρεις λοιπὸν τί σκέφτομαι ;... Ἴσως νάναί καλύτερα πού ἔγιναν ὅλ' αὐτὰ, ἀφοῦ ἔτσι ἔνοιωσα πόσο σ' ἀγαπῶ. Μίλτο... (ἀνήσυχια). Ἀκουσε ὁμως... Δὲ θὰ τὸ γράψεις αὐτὸ στὸ δράμα... (πειραχικὰ). Ἀφοῦ, βλέπεις, ἄλλωστε πὼς ὁ διάλογός σου δὲ θάναί διόλου φυσικός...

Μίλτος (χαμογελόντας). Καὶ γιατί δὲ θάναί φυσικός;

Βάννα. Μὰ ἀφοῦ οἱ ἥρωές σου πού... δὲν ἀγαπιούνται θ' ἀγαπιούνται τόσο!... σὰν κι' ἐμᾶς!...

Μίλτος. Μικροῦλι μου... (σκύβει καὶ τὴν ἀγκαλιάζει τρυφερά. Φιλί.)

Βάννα. Ἐσὺ ὁμως, πές μου, μπόρρρες λοιπὸν, ἔστω καὶ γιὰ στιγμή, νὰ παύσεις νὰ μ' ἀγαπᾶς ;...

Μίλτος. Μὰ μιὰ τέτοια ἀγάπη, σὰν τὴ δική μου, μπορεῖ ποτὲ νὰ σβῦσει ;

Βάννα. Τότε, γιατί πρὶν γελοῦσες ;

Μίλτος. Γιατί πονοῦσα, πολὺ, μικροῦλι μου...

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΜΟΡΦΗΣ (*)

Στὸ κρυστάλλινο καστέλι
ἢ Πεντάμορφη ἐκοιμήθη...
— ἔτσι λέει τὸ παραμῦθι
κι' ἔτσι ἡ ρίμα μου τὸ θέλει —
στὸ κρυστάλλινο καστέλι
ἢ Πεντάμορφη ἐκοιμήθη...

Τ' ἄνθια, τὰ πουλιά, τὰ κλώνια
στοῦ ὕπνου γύρανε τὸ χροῦδι
— ἔτσι λέει κάποιον τραγοῦδι
κ' ἔτσι τραγουδιέται χροῖνια —
Τ' ἄνθια, τὰ πουλιά, τὰ κλώνια
στοῦ ὕπνου γύρανε τὸ χροῦδι

Μόνη στὸ μπαλκόνι γέρονι
μιὰ γλυτσίγια καὶ στενάζει
— ἔτσι ἡ ρίμα μου τοιροῖζει
κι' ἔτσι κι' ὁ σκοπὸς τὸ παίρνει —
Μόνη στὸ μπαλκόνι γέρονι
μιὰ γλυτσίγια καὶ στενάζει...

ΚΩΣΤΗΣ ΒΕΛΜΥΡΑΣ

ΡΑΚΟΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ

Πρώην ἠθοποιός, κι ἔχει ξεπέσει :
Μιὰ ἀρρώστεια, ἀπὸ καιρὸ πού τὸν παιδεύει.
Τόριξε στὸ ποιτὸ καὶ στὴ μορφίγη.
Στὰ καφενεῖα γυρνάει καὶ ζητιανεύει.

(*) Ἀπὸ τὸ Sketch «Μιὰ νύχτα σ' ἕναν Πύργο».

Πρώην ήθοποιός. Και λέει άκόμα
πώς είναι στη σκηνή, τάχα, και παίζει
τήν πιό θερμή του ρεβερέντζα κάνει,
όταν σταθεί μπροστά σ' ένα τραπέζι.

Σε χάος, μές στο μυαλό του, ιδέες περνοῦνε :
Σκέπτεται πώς άκόμα παρασταίνει.
Μερόγο θεατρικό ή ζωή δέ μοιάζει,
πού κλείνει ή αύλαία και τίποτα δέν μένει ;

Παίζουν χαριτιά. ή τραβοῦνε ραργιλέδες.
Βέβαια, δέν τοῦ δίουν σημασία.
Φεύγει μέ άξιοπρέπεια. Πώς νά νιώσουν
της ύψηλῆς της τέχνης την άξία...

Μάν τύχει και κανείς τόν ελεήσει,
όλος μεγαλοπρέπειει εὐχαριστάει.
Τοῦ άρέσει νά φαντάζεται πώς είναι
ό θανμαστής πού τόν χειροκροτάει.

Στό βρωμερό επιστρέφουν καφενεῖο
φάσματα μεγαλείων του περασμένων.
Κ' είναι ήρωες μυθικός, πού άποθεοῦται
μπροστά σ'ένα κοινό ένθουσιασμένον.

Τι κι αν σέ λίγο τόραμα θά σβήση
της όνειροπολήσεώς του εκείνης ;
Στήν τσέπη, τό ρικνό του χέρι σφίγγει
τήν τιμή μιᾶς ένέσεως μορφίνης.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

ΟΙ ΘΕΟΙ ΜΑΣ

Κάθε νυχτιά συνομιλῶ μ' ένα θεό δικό μου
πολύ λιγότερο σημαντικό κ' επίσημο
άπό τούς άναγνωρισμένους τούς θεούς
μά τόσο πιό σιμά μέ τό σημερινό μας είναι
και τοῦ μιλάω και τοῦ ζητάω πράγματα
όπου άνθρωποι ποτέ δέ γύρευαν άπτούς θεούς τους πρίν,
πράγματα όπου δέν τ' γνώριζαν
κ' έτσι οὔτε και θά νοιώθανε τή στέρησή τους.
Τώρα δά οί παλιοί θεοί δέν μᾶς άκούνε πιά ἐμᾶς
τούς παρεξηγημένους και τούς έκφυλους.
Καθόλου αὐτοί δέν ήτανε θεοί
για τέτοιας ροτροπίας άνθρωπότητα.
Αὐτοί γνώριζανε τή μιὰ τήν καλοσύνη
και τό ένα μονοκόμματο κακό
πού τυπικά ξεχώριζαν σέ άμαρτίες.
Μά τώρα ἐμεῖς πώς νά μιλήσουμε μέ κείνους τούς θεούς
τ' άπειρα σχήματα πού έντός μας ή κακία πέρνει
πώς νά τούς περιγράφομε πώς νά τούς ποῦμε
γιατί τίς άσύλληπτες οικίες της καλοσύνης
πού λές δέν έχει σχέση πιά
μέ τήν παλιά τήν καλοσύνη τήν πρωτόγονη ;
'Η εξέλιξη μᾶς συνεπῆρε ἐμᾶς,
μά οί παλιοί θεοί μέιναν οί ίδιοι
κατ' εικόνα και όμοίωσή τους ήτανε
ή άλλη άνθρωπότητα ή ξεχασμένη,
ή μακρονή, πού δέν της μοιάζομε, λές, πιά.
Γι' αὐτό και μεῖς μέ φρόνηση και πείρα
δικούς μας πλάθομε θεούς,
σάν πού τούς νοιώθομε και τούς άναζητοῦμε,
πιό ρυθμισμένους και πιό γνώριμους μέ τήν ψυχή μας,
μέ περισσότερη συμπόνια
μά μέ λιγότερην εξαίσια ύπεροχή.
Και κατά τό θεό πού έχει ό καθένας τότε κρίνομε
κρίνοντας έτσι μέ τόν άνθρωπο μαζί και τό θεό.

ΡΙΚΑ ΣΕΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΑΡΑΞΕΝΟΣ ΕΡΩΜΕΝΟΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΙΡΑ "ΕΡΩΤΙΚΟΙ ΕΠΙΛΟΓΟΙ"

I. ΜΑΚΡΥΣΜΕΝΗ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ :

"Επρεπε ἀτέλειωτο ν'άτανε τὸ ταξεῖδι μας - - -

"Ὁχρὸ παιδί μὲ τὰ γαλάζια μάτια
καὶ τὸ μικρὸ τὸ βελουδένιο προσωπάκι σου —
ποῦ ἔμειναν ἀνεξίτηλα στὴ μνήμη μου γραμμένα —
καὶ τὴν ἀτονισμένη μου τὴ σκέψη παραλύεις.

"Ὁχρὸ παιδί μὲ τὴ θαμπὴν σου ὄψη
μὲ τὸ μικρὸ κι' ἰσχνὸ τὸ σωματάκι σου
ποῦ ἀπέπνεε τὴν εὐωδιά τῶν ρόδων —
πὼς νὰ μὴ μείνης κάμποσο σὶ τοῦ μου ;.....

II. ΚΟΛΑΣΜΕΝΗ ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ :

"Ἐνὸς μικροῦ βιβλιοπωλείου ἦταν ὑπάλληλος,
ποῦ πῆγαινα συχνὰ κι ἀγόραζα βιβλία,
κι' ἔγινε φίλος μου χωρὶς πολλὲς περιστροφές
κι' αἰσθάνθηκα τὴν ὁμορφιά του ἐκ τοῦ πλησίον.

"Ἦταν ἓνα πολὺ παράξενο παιδί
ποῦ ἔρωτα δὲν γνώρισε ποτέ του, καὶ ἡ καρδιά του
δὲν εἶχε ἀνοίξει γιὰ κανέναν ποτέ.
"Ἦταν ἀκόμα νέος πολὺ, μὲ σάρκα πνρωμένη
ἀπὸ ἐλπίδες κι' ὄνειρα καὶ πόθους καὶ ἰδέες
μὰ καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιον — ἀκαθόριστες.
Βοηθοῦσε κι' ἐπουλιώνταν τὰ βιβλία
γιατὶ ἡ νεότης του κι' ἡ ὁμορφιά του μάζευαν
ὄλους τοὺς καλλιτέχνες, τοὺς ἀνθρώπους τῶν Γραμμάτων...

— Μέσα σ' αὐτοὺς ἤμουν κι' ἐγώ· κι' ἔτσι τὸν γνώρισα...
Τώρα, σὰν τὸν θυμοῦμαι, τρεμουλιάζει
ἡ γεροντικὴ μου σάρκα ἀπ' τὴν ἀνάμνηση.
(Σκέπτομαι πὼς ἐγὼ τοῦ ἀνοιξα τὸ δρόμο
καὶ τὸν κατὰστρεψα μὲ τὴν ἀνήθικη μου αἰσθητικὴ,
μὲ τίς αἰσχρὲς μου ὑποδείξεις καὶ τοὺς τρόπους).

Κι' ὅμως καλύτερα θὰ ἦταν νὰ ἔμενε τὸ παιδί
τῶν 16 χρόνων σὶ βιβλιοπωλεῖο, ἀκόμα.....

III. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΜΟΥ :

Τώρα τὸν τραγικὸ σου ρόλο πιά, τὸν ἔπαιξες
καὶ νίκησες σὶ τέλος — τί ἀστεῖα !....
καὶ βγαίνεις, ὅπως πάντοτε, ὑπερήφανα
τὸ δρᾶμα μου νὰ κάμης κωμωδία.

Κι' ἐγώ, τόσον καιρὸν ὑποτελῆς
καμπύλωνα τὸ σῶμα, — τί εὐτέλεια
σὰν ἓνας γελωτοποιός σου δυστυχῆς
ποῦ σοῦ κινῶσε πάντοτε τὰ γέλοια.

"Ἦμουν σ' ἀλήθεια ἓνας γελωτοποιός
μὰ τραγικός — τί κρύα ἱστορία
ποῦ ἀντὶ νὰ σοῦ κινῶ τὴν προσοχή,
συρόμουν κούκλα δίχως σημασία.

Τώρα ποῦ αἰσθάνομαι τί λευτεριά ποῦ μοῦδωσεν
ἡ πρωτινὴ ταπεινώση — τί πάθος !
ξυπνῶ ἀπ' τὸ λήθαργο καὶ σοῦ ζητῶ ν' ἀπαλλαγῶ
ἀπὸ τὰ νύχια σου, ποῦ μπαίνουν ὡς τὸ βᾶθος

τῆς μαύρης μου καρδιᾶς ποῦ τὴν ἐσπάραζες....
"Ἀγάπη, ἀγάπη, ποῦ ὄρθες χωρὶς ἄλλο
τὴ μαύρη μου ν' ἀνοίξης ἐγωπάθεια....
— καὶ μ' ἔπνιξες σὶ τοῦ πάθους σου, τὸ σᾶλο....

VI. ΑΠΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΡΩΤΙΚΗ:

... Κι' όμως ο πόθος μου για σέ, δεν ήταν παρά σαρκικός.
κι' ο έρωτάς μου απλός και σιγμιαῖος
Πεπέ, με την ελεύθερη την τραγική σου σκέψη:

Ο έρωσ για σέ, δεν ήταν — αναντίροητο —
παρά μυθιστορήματα και ερωτικά βιβλία
γιαυτό κι' ή ύπαρξη σου εστοροβιλιζέτο
μέσα με μιάν ατμόσφαιρα με δίχως ιστορία.

Κι' έτσι Πεπέ, τὸ ἀβέβαιο, μᾶς ἐχώρισε
— διάβαζε ποιήματα ερωτικά με βουλιμία
κι' ἴσως ποτέ σου κάτω ἀπ' τ' ἀρχικά «ὁ μ.β.»
γνωρίσης τὴ δική μας ιστορία....

Θάναι μιὰ ἀπλή ιστορία ερωτική
ποῦγραψαν τὰ αἰσθήματα κι' ἡ σάρκες μας τὶς Νύχτες
πὸν μεῖς δικόμαστε ἀσυγκράτητοι στὸν ἴλιγγο....

(Τώρα πὸν γράφω τὶς γραμμὲς αὐτὲς
θυμάμαι μ' ἕναν τέτοιον σπαραγμὸ τὸ σῶμα,
τὰ χεῖλη σου, τὸ γέλιο σου, τὸ κλάμμα σου
— καὶ κλαίω μ' ἀναφυλλητὰ τὸ χωρισμὸ μας...)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Τώρα πὸν πιά τὰ πένθημα τὰ χεῖλη σου
κλείστηκαν ἀπ' τὸ θάνατο πὸν μένει
σὰ μιὰ φοριχτὴ ἐντύπωση, ἀνεξίτηλη...
— Πόσο μᾶς ἐκδικεῖται ἡ εἰμαρμένη.

καὶ γὰρ πὸν νόμιζα πὸς δίπλα σου, διαρκῶς
θᾶψαχνά γοητευτικὰ παλάτια, τέτοια,
πὸν γὰ ζηλεύουν ὄλοι, πὸν μᾶς γνώριζαν....
— τὶ ἀπίστευτη, μὰ τὴν ἀλήθεια, περιπέτεια..

Τώρα, λιγνός, με θλίψη κι' εγκαρτέρηση
ἀκολουθῶ τὶς σκέψεις μου καὶ μένω
με τὶς πικρὲς ἐνθύμησες τῆς νύχτης σου —
σὰν ἄνθος, τόσο πρόωρα κομμένο.....

ὁ ΜΑΡΙΟΣ ΒΑΪΑΝΟΣ

Η "ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ"

Η "ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ"

Κ' Η "ΘΕΟΔΩΡΑ"

Ἐνα καθ' ἑβδομάδα,
στὴν ὀρισμένη μέρα,
πάντα στὴν ἴδιαν ὥρα,
τρὶς βαπόρια ὠραῖα,
ἢ «Κλεοπάτρα», ἢ «Σεμίραμις» κ' ἢ «Θεοδώρα»,
ἀνοίγονται ἀπ' τὴν προκυμαία
στὶς ἐννέα,
πάντα γὰ τὸν Περαία,
τὸ Μπρίντζι καὶ τὸ Τριέστι,
πάντα.

Χωρὶς μανόβρες κ' ἔλιγμοὺς
καὶ δισταγμοὺς
κι' ἀνώφελα σφυρίγματα,
στρέφοννε σὶ ἀνοιχτὰ τὴν πρῶρα
ἢ «Κλεοπάτρα», ἢ «Σεμίραμις» κ' ἢ «Θεοδώρα»
σὰν κάποιοι καλοαναθρεμένοι
πὸν φεύγουν ἀπὸ ἕνα σαλόνι
χωρὶς ἀνούσιες χειραφίες
καὶ περιπέτες.

Ἄνοιγουνται ἀπ' τὴν προκυμαία
στὶς ἐννέα,
πάντα γιὰ τὸν Περαία,
τὸ Μπρὶντιζι καὶ τὸ Τριέστι,
πάντα — καὶ μὲ τὸ κρῦο καὶ μὲ τὴ ζέστη.

Πάνε
νά μουντζουρώσουν τὰ γαλάζια
τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου
μὲ τοὺς καπνοὺς των.

Πάνε
γιὰ νὰ σκορπίσουνε τοπάζια
τὰ φῶτα τους μέσ' τὰ νερά,
τὴ νύχτα.

Πάνε
πάντα μ' ἀνθρώπους καὶ μπαγκάζια...

Ἡ «Κλεοπάτρα», ἡ «Σεμίραμις» κ' ἡ «Θεοδώρα»,
χρόνια τώρα,
κάνουν τὸν ἴδιο δρόμο,
φτάνουν τὴν ἴδια μέρα,
φεύγουν στὴν ἴδια ὥρα..

Μοιάζουν ὑπάλληλοι γραφείων
ποὺ γίνανε χρονόμετρα,
ποὺ ἡ πόρτα τῆς δουλειᾶς
ἂν δὲν τοὺς δῆ μιὰ μέρα νὰ περάσουν
ἀπὸ κάτω της,
μπορεῖ νὰ πέση.

(Ὅταν ὁ δρόμος εἶναι πάντα ἴδιος
τὶ τάχα ἂν εἶναι σὲ μιὰ δλόκληρη Μεσόγειο
ἢ ἀπ' τὸ σπῆτι σ' ἄλλη συνοικία;)

Ἡ «Κλεοπάτρα», ἡ «Σεμίραμις», κ' ἡ «Θεοδώρα»
εἶναι καιρὸς καὶ χρόνια πάνε τώρα

τοῦ βαρεμοῦ ποὺ ἐνοιώσαν τὴν τρῶννια
νά περπατοῦν πάντα στὸν ἴδιο δρόμο
νά δένουνε πάντα στὰ ἴδια λιμάνια.

Ἄν ἤμουν ἐγὼ πλοίαρχος,
ναὶ — si j'étais roi! —
ἂν ἤμουν ἐγὼ πλοίαρχος
στὴν «Κλεοπάτρα», τὴ «Σεμίραμη», τὴ «Θεοδώρα»,
ἂν ἤμουν ἐγὼ πλοίαρχος
μὲ τέσσερα χρυσὰ γαλόνια
κι' ἂν μ' ἄφηναν στὴν ἴδια αὐτὴ γραμμὴ
τέσσα χρόνια,
μιὰ νύχτα σεληνόφεγγη
θᾶβαζα τὴ μεγάλη μου στολὴ
— μιὰ νύχτα σεληνόφεγγη
στὴ μέση τοῦ πελάγου —
θᾶνέβαινα στὸ τέταρτο κατάστρωμα
κ' ἐνῶ θ' ἀκούγονταν ἡ μουσικὴ
ποὺ θᾶπαιζε στῆς πρώτης θέσης τὰ σαλόνια,
μὲ τὴ μεγάλη μου στολὴ,
μὲ τὰ χρυσὰ μου τὰ γαλόνια
καὶ τὰ χρυσὰ μου τὰ παράσημα,
θᾶγραφα μιὰν ἁρμονικότητα καμπύλη
ἀπὸ τὸ τέταρτο κατάστρωμα
μέσ' τὰ νερά,
ἔτσι μὲ τὰ χρυσὰ μου,

σὺν ἀσθηρ διατίτων,
σὺν ἥρωσ ἀνεξήγητων θανάτων.

ΘΥΜΗΣΗ

Στὸ ξύπνημα τῆς Θύμησης μέσ' στὴ νυχτιὰ τῆς μέθης,
σὲ σένα τρέχω τὶς βραδιὲς τὶς χιονισμένεσ πάλι,
ἔξω πλατίσκιωτα ὄνειρα τὴν πολιτεία τὴν ζώνων,
καὶ τὸ σκοτάδι ἀπλώνεται σὰν μανιασμένο πάθος!

Τὴν κόμαρά σου κάποιο φῶς τὴν ντύνει μὲ γλυκάδα,
στὸ παραθύρι πὸν ἀλαφριά θαμπάδα τὸ σκεπάζει,
σὰν σκίτσο ζωγραφίζεται ἡ πανόμορφη μορφή σου,
κι' ἀκουμπισμένη σκερτικὴ πάντοτε μὲ προσμένεις.

Μὰ δὲν θαρθῶ! καὶ τὸ παλιὸ ρολόγι τοῦ σπιτιοῦ μας
Θ' ἀναστενάξῃ κάποτε μέσα στὸ μεσονύχτι.
Κι' ἂν τοῦ στεροῦ — σὲ συγκινοῦν τὰ βήματα, διαβάτη,
δὲν θὰ γνωρίσεις στὸν ἀχὸ τὸ διάβα τὸ δικό μου!

.....
(Τὸ παραθύρι ξαφνικὰ σβύστηκεν, στὸ σκοτάδι —
ἔξω οἱ ἀνέμοι κυνηγοῦν τὸ φάντασμα μου τώρα,
καὶ γὼ τοῦ διείρου κυνηγὸς ζητῶ μέσ' στὴ νύχτα
τὴ Θύμησή σου τὴν πικρὴ δόλοτελα νὰ πνίξω).

K. BAMBAKAZ

ΑΠ' ΤΑ “ΠΑΡΑΠΟΝΕΤΙΚΑ ΧΑΜΟΓΕΛΑ”

(Χαρισμένα τοῦ Λάμπρου Πορφύρα)

1

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΜΥΓΔΑΛΙΑΣ

Τώρα πὸν ἐπάγωσαν μὲ μιᾶς τ' ἄλλα δεντροῖ ἀπ' τὸ χιόνι
Καὶ κάποια πένθιμη νυχτιὰ ξαπλώθηκε στὴ γῆς.
Ἦρθα νὰ διώξω τὴν ἐρμιὰ πὸν πάλι γιγαντιώνει
Καὶ νὰ σκορπίσω πρόσχαρη τὰ ρόδα μιᾶς αὐγῆς.

Καὶ σὸν Θνητὲ πὸν ὄλο ζητᾶς νὰ κόψῃς μου τὰ κλώνια,
Χάρου, καὶ ζῆσε ξέγνοιαστος· εἶναι ἡ γιορτὴ τρελλή.
Καὶ πὲ τοῦ ἀγέρα ν' ἀνυμνεῖ τὸν ἐρχομό μου αἰώνια,
Ἄντι πὸν πνέει καὶ μοῦ μαδᾶ τὴν ἀνθινὴ στολή.

2

ΜΟΙΡΟΛΟΪ

Τράβα τὴ βάρκα σου ψαρᾶ στὸ ἐρημικὸ ἀκρογιάλι
Πρὶν σὲ προφτάσει σι' ἀνοιχτὰ τὸ σούρουπο πικρὸ.
Ἄ λῆγρος σου εἶναι ἀδύναμος νὰ σὲ φωτίζει πάλι,
Καὶ μέσ' στὰ νέφη κρύφτηκε τὸ φεγγαράκι ἀχνό.

Σὲ λίγο — ξέρω ἴγω — μπορεῖ, ὁ ἀγέρας νὰ προβάλλῃ
Αἰμόχορος κυνηγητὴς κυμάτου καὶ πλωτοῦ.
Κι' ἀλλοίμονο τῆς βάρκας σου μέσ' στὴν ἀνεμοζάλη,
Κι' ἀλλοίμονο, φτωχὲ ψαρᾶ, τοῦ μαύρου σου γραφιοῦ!...

3

ΘΕΡΙΝΟ ΔΕΙΛΙ

Πᾶς στούρανοῦ τὴν ἀγκαλιὰ ὁ ἥλιος λιγοθυμαίει,
Βουρνά, ἀκρογιάλια, ντύνονται τὸ χροῖμα τῆς ντροπῆς,
Ἄ γέρας μύρα ἀργοσκορπᾶ πὸν ἀπ' τὶς βραγιῆς γυρνάει,
Κι' ὄλο κομίζει τὴ βουὴ τῆς μέρας πᾶς στὴ γῆς.

Μὰ στὸ χινόπωρο Θνητὲ σὰν βυθιστῆ τὸ Θέρο,
Θὰ γδύσει ὁ ἀγέρας τὶς βραγιῆς, καὶ σὰν θὰ φτάνει ἐδῶ,
Κι' ἀπ' τὴν ἐρμιὰ του θὰ ζητᾶς νὰ λυτρωθῆς, — τὸ ξέρω —
Μ' ἕνα τραγοῦδι σαρκασμοῦ θὰ κλαίῃ σου τὸ σκοπό.

ΑΡΗΣ ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΤΗΣ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤ' ΑΝΟΙΧΤΑ

Τὴν πάρα κάτω ἱστορία μου διηγήθηκε ἡ ἴδια ἡ κυρ-Ἀννέτα ἓνα βράδυ ποῦ βρισκόμουν στὸ σπῆτι της, ἓνα σπητάκι πρόσχιρο, φρεσκοασθεστωμένο, ἄκρη — ἄκρη στὸ χωριό. Μ' ἓνα περβόλι φραγμένο ὀλόγυρα καὶ στολισμένο μὲ κόκκινα κάγκελα πρὸς τὸ μέρος τοῦ δημοσίου δρόμου, ποῦ περνοῦσε δίπλα του καὶ χινότασε μὲ χίλιες κορδέλλες πίσω στους ἀντικρινούς λόφους.

Ἦταν χειμῶνας καὶ καθόμαστε γύρω στὸ τζάκι κουβεντιάζοντας. Ὁ μπάσμα Μῆτσος— ὁ ἄντρας τῆς Ἀννέτας μὲ τὴν κανάτα τὸ κρασί καὶ τὸ ποτήρι δίπλα του. Μανροκόκκινος, χαλωμένος ἀπ' τὸ πιότη, μὲ κάτι γένεια σὰν ἀγκάθια. Ἡ κυρ-Ἀννέτα σβέλτη μ' ὅλα της τὰ χρόνια, καλὴ καὶ ἄξια. Ὁ νοῦς της γύριζε κι' ἡ γλώσσα της ἄλεθε. Πότε στὰ τωρινά, πότε στὰ περασμένα. Πότε γιὰ τὸν ἕνανε, πότε γιὰ τὸν ἄλλονε. Μὰ ὅταν στὸ τέλος θυμῆθηκε τὴν κατοπαντρεία της στὸ κοντινὸ χαλασμένο χωριό, ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἀναστέναζε καὶ ἄρχισε :

— Δὲν ἦταν ζωὴ κείνη, παιδί μου! Σ' ἓναν τόπον κλεισμένο, ποῦ ἥλιο δὲν ἔβλεπε, νὰ πνίγεται ἡ καρδιά σου! Μαθημένη ἀπ' τὸ χωριό μου τοῦτο στ' ἀνοιχτά, μοῦ φάνηκε πῶς φυλακώθηκα. Ἄχ κι' ἐκεῖνη ἡ ἐρημιά, θεούλη μου! Δέκα σπήτια ὄλα-ὄλα, ὄξω ἀπ' τὰ βουλιαγμένα, τὸ ἓνα ἐδῶ καὶ τὸ ἄλλο μιὰ ὄρα πέρα. Ποῦ νᾶβλεπα ἄνθρωπο νὰ περναῖ ἀπὸ τὸ σπῆτι μου! Βαρειστημένη ἀπ' τὴ μουγγαμάρα ἔβγαινα κάμμιὰ φορὰ στὴν πόρτα μου κι' ἐφώναζα τὴν κουμπάρα μου. Πότε μ' ἄκουγε, πότε ὄχι, στὴν ἄλλη ἄκρη ποῦ καθόντανε.

Ὅλη μέρα δουλειὰ στ' ἀμπέλι, στὸ χωράφι καὶ τὸ βράδυ νὰ κάθεται στοὺς τέσσερις τοίγους τοῦ σπητιοῦ ὀλομόναχη. Ὁ προκομένος ὁ ἄντρας μου ποῦ νὰ μαζεψτεῖ! Στὸ κρασί ἀπὸ τότες ὁ ἀσυλλόγιστος! — Βρὲ Μῆτσο μου, βρὲ καλὸς εἶσαι, βρὲ κακὸς εἶσαι, δὲ μὲ λυπᾶσαι νὰ μ' ἀφίνης νύχτα σὲ τούτη τὴν ἐρημιά; Τίποτα, παιδάκι μου. Νᾶχα, κάνε μου, ἓνα παιδί παρηγοριά. Νὰ μοῦ κλαίη, νὰ μοῦ γελᾷ, νὰ τοῦ μιλῶ, νᾶκούω φωνὴ ἀνθρώπινη. Νὰ τὸ φροντίζω, νὰ περναῖ ἡ ὄρα μου! Δυὸ χρόνια παντρεμμένοι οὔτε παιδί, οὔτε σκυλί. Ἀφορεσμένος τόπος! — Μῆτσο μου,

νὰ φύγουμε ἀπὸ ἔδῳ, τοῦ ἔλεγα. Θὲ νὰ μὲ φάη τούτ' ἡ σκότεινη ζωὴ. Νὰ πᾶμε πέρα στὸ χωριό μου, στὰ ξέφωτα. Στὸ σπῆτι μου μὲ τὸ περιβόλι, μὲ τοὺς ἀνθούς, μὲ τὸν πολὺ τὸν ἥλιο. Νὰ σὲ δουλεύω σὰ σκλάβο ὀλοχρονικίς. Νὰ μᾶς γένη καὶ κανὰ παιδί, νὰ δοῦμε Θεοῦ πρόσωπο!... Τίποτα ὁ ἀπρολόγητος. — Ἐσένα θὰ περάση, μωρὴ γυναίκα; Ποῦ ἀκούστηκε ὁ ἄντρας ν' ἀκολουθᾷ τὴ γυναίκα του; μοῦ ἔλεγε καὶ γέλαγε. Τὶ νὰ κάμω; Γυναίκα ἤμουν ὑπομόνειμα. Ἐλεῖτα κακὸ; δὲν ἦτανε μαζί μου, κι' ἔξω ἀπὸ τὸ πιότη ἄλλο παραπὼνο δὲν εἶχε γι' αὐτόνε.

Μιὰ νύχτα θερμενόμουνα. Μονάχη στὸ σπῆτι κι' οὔτε ψυχὴ κοντά μου. Μιὰ γουλιὰ νερὸ νὰ βρέξω τ' ἀχείλι μου δὲν ἦταν κανένας νὰ μοῦ δώση. Ὁ ἄνεμος ἔδινε κι' ἔπεφνε κι' ἔσκιαζε τὴν ψυχὴ μου καθὼς ἐβούζε. — Θέ μου, δῶ θὰ πεθάνω ἄκλυτη, ἔλεγα Δίχως ἄντρα, δίχως παιδί, ἐρημὴ καὶ σκότεινη. Ταχιά νᾶμαι καλὰ νὰ φύγω. Θὰ πάω πάλι στὴ μάνα μου. Θέλει ἔρθει ὁ Μῆτσος, θέλει μὴν ἔρθει. Δὲ βαστῶ πλειόνε.

Τὴν ἄλλη μέρα ἀποθραδύς, σὰ βγήκε τὸ φεγγάρι κι' εἶχα ἔρθει στὰ σύγκαλά μου, μᾶζωξα λίγα ροῦχα μου, τὴν κισέλα μου, τᾶναχρικά μου, ἔξωπα τὸ ἄλογο στὸ κάρρο, τὰ φόρτωτα ἀπάνω καὶ σὲ λίγο ἔφυγα. Δὲν εἶχα προκάει νὰ βγῶ στὴ δημοσιὰ κι' ἀκούω κάτι φωνάρες πίσω μου — Μωρὴ γυναίκα, στάσου, μωρὴ!... Γυρίζω καὶ βλέπω τὸ Μῆτσο νὰ τρέχη τὸ κατόπι μου. Σταμάτησα τὸ κάρρο καὶ τὸν περιμένα. Χτύπησε ἡ καρδιά μου ἀπ' τὸ φόβο καὶ τὴν ταραχὴ. — Μωρὴ, τῶπες καὶ τῶκανες; μοῦ λέει ἀγοριέμενος, σὰ ζύγωσε κοντά μου. Ἐγὼ κατέβηκα ἀπ' τὸ κάρρο καὶ πέφτω ἀπάνω του. — Μῆτσο μου, σφάξε με καλύτερα, μὴ μὲ γυρίζεις πίσω. Μῆτσο μου, λυπήσου με, δὲ θέλω ἡ ἔρημη νὰ σάφισω. Νᾶρθης μαζί μου νὰ πᾶμε στὸ χωριό.

Ποῦ νᾶκούση τίποτα. Πηδαίε στὸ κάρρο καὶ κάνει νὰ τὸ γυρίση πίσω. Πηδάω κ' ἐγὼ μπροστὰ καὶ τοῦ βαστάω τὰ γκέμια. Τ' ἄλογο προκάει καὶ παίονει δρόμο, σὰν τρελλό. Ἰσια τὸν κατήφορο τὴ δημοσιὰ. Βρόντανε τὸ κάρρο καὶ τρανταζότανε κ' ἐμεῖς τιναζόμαστε μέσα, σὰν τὸ σιτάρι μὲς τὸ κόσκινο. Ἀρπάχτηκα ἄπάνω του νὰ μὴν κουτραβαλιαστῶ. — Μῆτσο, χανόμαστε, τοῦ λέω. Γιὰ τὸ Θεὸ θὰ μᾶς γκρεμίση!

Τοῦ κἀνω τόπο νὰ πάρη τὰ γκέμια καὶ μαζώνουμαι σὲ μιὰ ἄκρη. Αὐτὸς εἶπε κάμποσες βλαστήμιες, ἀγρίεψε, φώναξε καὶ μὲ χίλια βάσανα τὸ κράτησε τᾶλογο.

Ἔτσι ἦρθε λιγάκι ἡ καρδιά μου σὴν θέση της. Πέφτω στὸ λαιμὸ του καὶ τὸν φιλῶ. — Μῆτσο μου, συχώρα με! Μῆτσο μου πάμε στὸ χωριό μου νὰ γίνω σκλάβο σου. Νὰ μᾶς γίνη καὶ κανὰ παιδί νὰ δοῦμε θεῖν πρόσωπο.

Δὲ μίλαγε αὐτὸς, μόνη μουγκρίζε κι' ἐχτύπαιε τᾶλογο. Κράταε γερά τὸ γκέμι κι' ἔβανε ἴσια γιὰ τὸ χωριό μου. Τὰ φῶτα του φαινόntonουσιν κι' ὄλας πέρα στ' ἀνοιχτά. Πήγαινα νὰ κλάψω ἀπ' τὴ χαρά μου, ἤθελα ν' ἀγκαλιάσω τὸν ἄντρα μου, ἀλλὰ κρατήθηκα. Μιὰ ἔννοια μ' ἔτρωγε καὶ μὲ φαρμάκωνε. Μὴ μ' ἀπαράταγε σὴν μάνα μου καὶ γύριζε στὸ χωριό του.

Νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ σὲ καμμιὰν ὥρα φτάσαμε. Ἰσια στὸ σπῆτι τοῦτο ποῦ μᾶς βλέπεις.

— Πῶς ἔτσι ἄξαφνα, παιδιά; πῶς τοῦτο, πῶς ἐκεῖνο; μᾶς ρώταγαν ξαφνιασμένοι οἱ δικοί μου. Εἶπαμε χίλια δυὸ ψέμματα κι' ἀλήθειες καὶ μπαλωθήκαμε. Ὁ Μῆτσος οὔτε ποῦ ἔφυγε ἀπὸ κοντά μου, οὔτε ποῦ κράτησε τὸ γινάτι του. Ἔρημα νειάτα !.....

Συδαύλισε τὴ φωτιά καὶ ξανάρχισε :

— Παιδι δὲ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός, ἄς εἶναι δοξασμένο τῶνομά του. Ὅμως ἐζήσαμε σὰν ἄνθρωποι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι σὰν ἀγρίμια στὸ λόγγο. Στὸν ἥλιο τοῦ Θεοῦ, ὄχι στὶς κλεισοῦρες. Ἐδούλεψα ὅσο μοῦ δινότανε κι' ἐπρόκοψε τὸ σπῆτι μας σὰ λίγα στὸ χωριό. Μόνο ποῦ ὁ Μῆτσος μου δὲν ἔκοψε τὸ πιοτί. Τὶ νὰ γίνη παιδί μου, τοῦ Θεοῦ πράγματα, ἄλλος ἔτσι, ἄλλος ἀλλοιῶς. Ὅλα νὰ τὰ φέρη κατὰ ποῦ θέλει κανεὶς δὲν μπορεῖ στὸν κόσμον τοῦτο... Ἐ μπαρμπα Μῆτσο, μάρμπα Μῆτσο, μίλα κ' ἐσὺ λοιπόν ! Τὶ κυτᾶς τόσην ὥρα χάμω; Ἄχ τοῦ ἔκαψε τὰ σωθικά τὸ ἔρημο !

— Τὶ νὰ πῶ, γρηά; Τοῦ Θεοῦ πράγματα ἄλλος ἔτσι, ἄλλος ἀλλοιῶς, εἶπε αὐτὸς μὲ μπερδεμένη γλῶσσα. Κι' ἐτράβηξε μιὰ ποτήρα ἀκόμη.

Χ. ΛΑΓΟΠΑΤΗΣ

ΣΑ ΣΠΟΥΔΗ, ΣΑ ΣΑΤΥΡΑ

Τοῦ Γιάννη Χατζηανδρέα, γιὰ τὴν ἀγάπη ποῦ μοῦχει.

Κάτι ἀσφαλῶς θᾶχε συμβεῖ μεστὴν κάψα τοῦ μεσημεριοῦ, γιὰτὶ τῶρα κάμποση ὥρα ποῦ τὸ τραῖνο εἶχε σταθεῖ σὴν ἄκρη τοῦ δρόμου.

Ἐνας ἄνθρωπος μὲ κίτρινη φορεσιά κατέβηκε ἀπὸ τὸ πίσω βαγόνι καὶ ζήτηξε νὰ τηλεφωνήσῃ. Ἦταν ὑπάλληλος τῆς εταιρίας τῶν τραίνων. Κι' ἄξαφνα ξέσπασε ἕνας θόρυβος ἐκεῖ στὸ πίσω βαγόνι, κάποιες δυνατὲς φωνὲς ἀκουστήκανε ἀνάμεσα στὸν πολὺ κόσμον, ὕστερα πάψη — μιὰ νεκρική σιγή ! — Ἀσφαλῶς σὲ τέτοιες περιστάσεις κάτι θὰ συμβαίνει...

Εἶχαν περιτριγυρίσει μερικοὶ τὸν ὑπάλληλον καὶ σὰν πεινασμένα στόματα, ποῦ καρτεροῦσαν τὴν τροφή, ζητοῦσαν νὰ μασοῦνε.

Ὁ ὑπάλληλος βρέθηκε σὲ στενάχωρη θέση — ἀπὸ τὴ ζέστη φαίνεται, ἐζήγησε, ὕστερα ἀπὸ σκέψη — γιὰ φανταστικτὴ 42 βαθμοὺς πάνω ἀπὸ τὸ μηδέν ! Καὶ πουλάκι νὰ εἶναι κανεὶς θὰ σκάσει... Ἔτσι μαθεύτηκε σὲ λίγο πῶς κάποιος πέθανε καθῶς ταξίδευε, καὶ πέθανε ἀπὸ τὴ πολλὴ ζέστη.

Ὁ ἥλιος ἔκαιγε. Ἐκαιγε ἀνυπόφορα. Μόλις εἶχανε βρέξει τοὺς δρόμους, καὶ μιὰ ζεστὴ ἀχνάδα σοῦ χτυποῦσε τὸ πρόσωπο, κι' ἀνάσαινες μιὰ μυρουδιά σὰν ἀπὸ νιόσκαφρο χῶμα.

Πόσα τέτοια πράματα συμβαίνουν σὴν ζωὴ...

Τὸ δράμα ξετυλίχτηκε ἡσυχα καὶ δίχως κανένα θόρυβον. Ὁ θόρυβος ἔγινε ἔπειτα, ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμον. Ἐκεῖ ποῦ καθόντανε σταβροπόδι κάποιος κύριος, ἕνας ἀπλὸς ἄνθρωπος, πέθανε ! κανεὶς δὲν τόνισσε σὴν ἀρχὴ μόνον μιὰ ἐφημερίδα ποῦ κρατοῦσε κύλησε ἀπὸ τὰ χέρια του, — καὶ κάποτε σ' ἕνα τίναγμα τοῦ τραίνου, ἔγυρε, κ' ἔγυρε τόσο πολὺ στὶς πλάτες ἐνὸς κυρίου, ποῦ παραπονέθηκε — σὰς παρακαλῶ... — Εἶπε ὁ κύριος, καὶ τότε ὁ ἄλλος ἀπὸ ἕνα καθαρὸ παιδιάτικο πείσμα, ἔγυρε ἀκόμα, ὥσπου κυλλίστηκε στὰ πόδια του. — Τὶ ἐγωϊστικὴ φάρσα ποῦ φτάνει στὸ γε-

λειο, είπε ξανά ο κύριος. "Ίσως να κρύβανε κάποια αλήθεια τα λόγια του, «Τι ξγωϊστική φάρσα». — Τι φάρσα σκεπτήκανε πιό απλά και οι άλλοι.

Υποθέσανε στην αρχή πώς θα ήτανε μιὰ σύντομη λιποθυμία (φάρσα τῆς υγείας) ἔπειτα παραιτήρησαν πώς ήταν χλωμός, τρομερὰ χλωμός — μπορούσε και νὰ εἶχε πεθάνει (ἔδω ἢ φάρσα τοῦ θανάτου) και σοβαρευτήκανε.

Μαζεύτηκαν ὁ ἕνας πλάι στὸν ἄλλο γιὰ ν' ἀφίσουνε μέρος στὸ πῶμα (πάντοτε μιὰ θέση χρειάζεταιαι σ' ἕνα νεκρὸ) και τὸ τραῖνο σταμάτησε.

"Ἐνα κάρο περνᾷ, οἱ ἀρόδες τρίζουνε, τρίζουνε πολὺ. Τὸ πλῆθος ἀγαναχτεῖ — ἡσυχία πρέπει! Ὅμως σὲ λίγο καθὼς τὸ κάρο φεύγει κι' ὁ κρότος σθύνει προσπαθοῦν νὰ πιάσουν τοὺς τελευταίους ἡχους.

— Τώρα πὼς καίγει τὸ μεσημέρι! — Κι' εἶναι κάμποσος ὁ κόσμος πὸν περιμένει. Διάφορος μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐργάτες, τραπεζιτικοὶ ὑπάλληλοι ποῦχουν τὸ πρόσωπο ἀναμμένο ἀπὸ τὴ βιάση τους. Αὐτοὶ λογαριάζουν ἀνήσυχτοι τὴν ὥρα γιὰ νὰ προφτάσουνε νὰ φᾶνε και στρέψουνε πίσω στὴ δουλιὰ. Κι' ἡ δουλιὰ γυρίζει στὸ μυαλό τους σὰν τὰ φτερὰ ἐνὸς μύλου — ἡ δουλιὰ κι' ἡ τροφή.

"Ἐγινε τότε λόγος ἂν ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει μονάχο του τὸ τραῖνο, κι' ὅταν λέγανε «μονάχο του» ἐννοοῦσανε δίχως «ἐκεῖνον». Νὰ τὸν μεταφέρουνε κάπου.

— Ὅχι, ὄχι, διαμαρτυρήθηκε ὁ ὑπάλληλος τῆς εταιρίας τῶν τραίνων, αὐτὸ ἀντιβαίνει τοὺς νόμους. Μερικοὶ ρωτηθῆκαν τι θέλει νὰ πεῖ μ' αὐτὰ τὰ λόγια κι' ἡ συζήτηση ἄναψε. Μιὰ γυναῖκα μουρμουρίζει ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο.

— Δύστυχη μάνα πὸν θὰ τὸν περιμένει! — Και τὰ φαντάζεται ὅλα σὰν μητέρα πὸν εἶναι. Τὸ φαῖ εἶνε στὸ τραπέζι και κρυώνει. Ἐκείνη τὸν καρτερεῖ ἀνήσυχη στὸ παράθυρο.

Πὼς, εἶνε ἡ ὥρα του, ἀναρωτιέται — κι' ἡ ἰδέα αὐτῆ τῆς γίνεται πόνος.

Λίγο πιὸ κεῖ κουβεντιάζουνε ἡσυχᾶ. Μιλοῦσε ἕνα ἔξυπνο — πολὺ ἔξυπνο ὑποκείμενο. Ἐνας γραφιάς ἀπελπιστικὰ κοντούλης και πὸν ἔπασχε ἀπὸ μυωπία. Φοροῦσε ἕνα

ζευγάρι γυαλιὰ πὸν κάθε τόσο προσπαθοῦσε νὰ τὰ στηρίξει στὴ μύτη του. Ἡλικία δὲν εἶχε.

— Ἐνας ἀρτίστας, ἔλεγε γιὰ τὸν πεθαμένο. Μιὰ ψυχὴ ἀληθινὰ καλλιτεχνικὴ, κι' ὄζω ἀπὸ μερικὲς ἰδιοτροπίες, ἢ ροπή του στὸ καλὸ ἦταν ἔμφυτη... (Ἐπειτα τοῦλθαν αὐτὰ τὰ λόγια στὸ σῶμα: «τὸ καλὸ ὅλοι τὸ κρύβουμε μέσα μας, εἶνε ὁ σκοπὸς νὰ τὸ καλλιεργήσουμε». Ἀλλὰ δὲν τὰ εἶπε. Σκέφτηκε πὼς τὰ ἠθικὰ αὐτὰ λόγια ἦσαν χιλιοεπωμένα).

— Ἔτσι ναι πάντα, εἶπε κάποιος ἄλλος, ὁ καλὸς ἄνθρωπος ψωφάει τοὺς πέντε δρόμους...

Ἡ μοίρα μας τέτοια, φίλε μου, μίλησε ξανά ὁ γραφιάς, κι' ἔχουμε μιὰ ἀδυσώπητη μοίρα, ἔμεῖς ὁ φτωχόκοσμος, σὰ νὰ φταιξίμε σὲ τίποτα, κι' ὅταν λέγω φτωχόκοσμος ἐννοῶ τὸν τίμιο ἄνθρωπο, (και πάλι μιὰ κάποια ἰδέα ἠθικῆς ἀρχῆς τριγύρισε στὸ μυαλό του).

— Ματαιιότης...!! εἶπε μιὰ φωνή.

— Ναι ματαιιότης και πάντα ματαιιότης, τραγουδιέει ἕνας ποιητῆς νομίζω ἐκκλησιαστῆς, και κιτάρια πὸν δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε ἄλλιῶς. Κι' ἂν θελήσουμε νὰ φιλοσοφήσουμε κοματάκι, νὰ κυτάξουμε πιὸ πέρα, τὸ νόημα τῆς ζωῆς μᾶς διαφεύγει τελειωτικά...

— Πὼς εἶπατε; τὸν ἀρώτησε ὁ ἄλλος.

Ὁ γραφιάς τότε ἀρχίνησε νὰ πηγαινοέρχεται μὲ τὰ χέρια δεμένα πίσω. Θυμήθηκε ὅλα τὰ βιβλιὰ πὸν διάβασε.

— Εἶπα τὸ νόημα τῆς ζωῆς μᾶς ξεφεύγει και δὲ γελᾶσθηκα. Γιὰτί ζοῦμε; νὰ μιὰ ἐρώτηση πὸν ἀρχινάει ἀπὸ τὸ σκουλήκι και τελειώνει στὸν ἄνθρωπο. (Ἐδὼ ἀόριστα τὸν ἀνησύχησε ἡ σκέψη πὼς ἔκανε μιὰ γκάφα). Αὐτὸς στάθηκε κι' ὁ πρῶτος στοχασμὸς τοῦ πρωτόγονου... Χωρὶς κανένα λόγο τίποτα δὲ γίνεται, και δημιουργήσαμε τὴ Θεότητα. Ἄπτὰ χέρια μας βγῆκε...

Μιλοῦσε ἔτσι κι' ἡ ματιὰ του πῆρε μερικὰ βρόμικα στάσιμα νερά. Οἱ συλλογισμοὶ του μερδευτήκανε. Φαντάστηκε ἕνα μικρὸ, ἀπείρως μικρὸ καραβάκι νὰ πλέει πάνω στὰ βρόμικα νερά. Τοῦκανε κακό. Εἶχε τὴν ἀντίληψη πὼς αὐτὴ ἡ φαντασία ἦτανε παιδαριώδεια, ἐντελῶς παιδαριώδεια, και πὼς ἔπρεπε νὰ σκέπτεται ἄλλα πράματα ἐτούτη τὴ στιγμή. Ὅμως τὸ καραβάκι πλέει ἡσυχᾶ, ἴσο ἡσυχᾶ και ἀνάλαφρα — κι' ἡ ζωὴ; ρωτήθηκε ἄξαφνα. Κι' ἡ ζωὴ

ἀσύλληπτη και μυστηριώδεια τὸν βασανοῦσε μὲ τὰ καμώματά της. Θυμήθηκε πὼς κάποτε ἔπιασε ἕνα πληγωμένο πουλί, και τοῦκανε ἐντύπωση τὸ χτυποκάρδι του. Τίς - τὰς ἔκανε ἡ καρδούλα του τρομαγμένη, και ὅλη ἐκαίνη ἡ μικρὴ ὑπαρξη ἔτρεμε σὰ χέρια του. Ὁ φόβος λοιπὸν ἐκδηλώνεται τόσῳ ἔντονα παντοῦ; ὁ φόβος αὐτὸς τοῦ θανάτου; Και πάλι σύγχισε τὴ ζωὴ μὲ τὸ καρθάκι και φουρκίστηκε. Ὅταν κάποτε ζαλισμένος ἔγερνε πάνω ἀπὸ τὰ μεγάλα βιβλία, και λογάριαζε λογάριαζε τύχαινε νὰ μὴ φτάνει ποτὲ σ' ἕνα τέλος, ἔαρεσε τότε νὰ παραβῆλλει μὲ τὰ νούμερα τίς σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου. Στοιβάζουμε, στοιβάζουμε ἐντύπωσης, γυρεύουμε, χωρὶς ποτὲ νὰ φτάσουμε σ' ἕνα τέλος. Ὁ νοῦς του πήγε στὸ νεκρὸ. Εἶδε ἀπὸ μακρὰ τὸ γλωμό του πρόσωπο, και σκέφτηκε πὼς τίποτε πλέον σ' αὐτὸν δὲν εἶνε ἀντιληπτό. Μῆτε κεῖνο τὸ ζεστὸ μεσημέρι, μῆτε οἱ κουβεντοῦλες τους. Τώρα ἀχρηστεύει σὰν ἕνα κομάτι κρέας, και τίποτε ἄλλο, σὰν ἕνα κομάτι «ψόφιο κρέας» ποῦ θὰ μύριζε μέσα σὲ εἰκοσιτέσσερις ὄρες. Τέτοια λοιπὸν μὲζέρια; και νιώθει σὰν τὸν αἰώνιο ἀνθρώπο τὴ θλίψη και τὸν τρόπο τῆς ἀνυπαρξίας.

Τὴ γυναῖκα ἡ σκηνὴ τὴν ἀνησυχοῦσε ἀκόμα. — Ἡ μητέρα θᾶξε κουρασμένο πρόσωπο ἀπὸν κάματο τῆς ἡμέρας. Δούλεψε, δούλεψε γιὰ νὰ μεγαλώσει αὐτὸ τὸ παιδί και τώρα ἀργεῖ, πόσο ἀργεῖ νὰ ἔρθει. — Πλησίασε και ρώτησε δειλά - δειλά. — Εἶχε μητέρα;

Ὁ γραφιάς δὲν ἄκουσε. Σεριάνιζε μὲ τὰ χέρια δεμῆνα πίσω. Εἶχε μιὰ ὀλοφάνερη νευρικότητα. Προσπαθοῦσε νὰ στηρίξει τὰ γυαλιὰ στὴ μύτη του και μίλησε πάλι. Μερικοὶ τὸν προσέχανε.

— Ὁ μακαρίτης ἦταν ἄθεος...

— Μπᾶ... Μπᾶ..., ἀκούστηκε ἀπὸ δύο - τρία στόματα.

— Μέχρι τὸ κόκκαλο!

Τὸ νέο τοῦς φάνηκε παράξενο. Σχημάτισαν ἕνα κύκλο γύρω του.

— Τότε θὰ ἔπασχε ἀπὸ φθίση τῶν κοκκάλων πετάχτηκε και εἶπε ὁ ὑπάλληλος τῆς εταιρίας τῶν τραίνων.

Γελάσανε βιασμένα.

— Χέ, χέ ἄστεῖο καλαμποῦρι....

— «Τὶ ἐκφυλισμένοι», σκέφτηκε ὁ γραφιάς, και ἔξαολούθησε:

— Μιὰ μέρα τὸν εἶδα δίχως κραθάτα, καθόμαστε κάποτε στὸ ἴδιο σπῆτι, δίχως ἐκείνη τὴν ὑπέροχη κραθάτα του, ποῦ τὸν ἔκανε καλλιτέχνη. Τὴν εἶχε χάσει (Κ' ἐδῶ πάλι μιὰ γοργὴ φαντασία τὸν ἐλαίδεψε. Ὁραματίστηκε πὼς αὐτὴ ἡ περιφημὴ κραθάτα πήρε τὸ σχῆμα ἑνὸς κόρακα και κατέτρωγε τὰ σωθικά τοῦ πεθαμένου.... Εἶνε ἡ ἀλήθεια πὼς εἶχε κάποιον κωμικὸ νόημα στὸ βάθος αὐτῆς ἡ εἰκόνα, ποῦ τὸ δαισιότανο και ὁ ἴδιος δίχως ποτὲ νὰ καταλάβει τὸ γιατί). Ναί, τὴν εἶχε χάσει... Μέσ' ἀπὸ δόντια του μουρμούριζε τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ — Ποῦ νὰ τὸν πάρει ὁ διάβολος ἔλεγε. — Χέ, Χέ, τί μεγαλεῖο ποῦ ἔκρυβε αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος. Ἐλεγε νὰ πάρει ὁ διάβολος ἐκείνον τὸν μικρὸ Θεὸ ποῦχει ὁ καθένας μέσα του. Ἐχετε δεῖ ποτὲ ἕνα μικρὸ Βουδδα στὶς βιτρίνες; Κάθεσαι σταυροπόδι, μὲ μιὰ ἀφιαστὴ γαλήνη! Ἔτσι και ὁ δικός μας Θεός. Τοῦζουμε μιὰ βιτρίνα και κάθεται γαλήνιος.... Ὁ μακαρίτης φαίνεται νάχε ξεκαθαρίσει μιὰ και καλὴ μὲ τὸν μικρὸ αὐτὸ θεὸ. Τὸν κατέβασε μιὰ μέρα ἀπὴ βιτρίνα και τὸν ἄφησε νὰ πέσει. Φυσικὰ τὸ γυάλινο ἄγαλμα ἔσπασε και ἔτσι ἔζησε μὲ τὰ συντρίμματα μοναχός, ὀλομόναχος....

Ὁ ὑπάλληλος τῆς εταιρίας τῶν τραίνων τὸν ἐρώτησε ἂν ὅλα αὐτὰ ποῦλεγε ἦταν ἀλήθεια.

Πέρα ὡς πέρα, τοῦ ἀποκρίθηκε. Κι' ἄξαφνα δάγκωσε τὸ μικρὸ του δαχτυλάκι μὲχρι πόνου. Τίποτε δὲν ἦταν ἀληθινὸ και εὔρισκε μιὰ ἡδονή, μιὰ ὑπέροχη ἡδονὴ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ψέμμα. Ὅπως καμμιά φορὰ μὸς τραβάει ἕνα ξεγέλασμα. Αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργήσει ὁ ἴδιος ἕνα πρόσωπο, και αὐτὸ τὸ πρόσωπο εἶχε κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Πρῶτη φορὰ ποῦνιωσε μιὰ λευτεριά πρωτοβουλίας — Ἔτσι ὅπως τὴ φανιάστηκε ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ διάβασε τὸ βιβλίον: νὰ φτιάξει και αὐτὸς κάτι δικό του, ἐντελῶς δικό του και αὐτὴν τὴν προσπάθεια τὴ σπατάλησε ἀργότερα γυρμένος πάνω σ' ἕνα βιβλίον νὰ παίξει μὲ τὰ νούμερα. Εἶχε μάθει νὰ λογαριάζει τίς μέρες και τὴ ζωὴ τὴν ἴδια μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, ὅξω ἀπὸ κάθε πτεροῦγισμα. Τώρα τούτῃ τὴ στιγμή πόσο κοντὰ εἶνε στὸ πνεῦμα τῶν βιβλίων.... Ἐδεσε τὰ χέρια του πίσω πὶδ σφιχτὰ ἀκόμα και σὰν ἀληθινὸς δημιουργὸς διηγῆθηκε μιὰ ἱ-

στορία και κάπου κάπου ή ιστορία αυτή ήταν ή δικιά του. «Είπε πώς τὸν λέγανε Γιάννη ἀλλὰ συνήθως τὸν φωνάζανε Γιαννάκη, γιὰ χαϊδευτικό. Τοῦ ἄρεξε ὅταν ἦταν μικρὸς νὰ φτιάχνει χάρτινα καραβία καὶ τὰ ταξείδευε μέσα σὲ ριχά, θρώμικα νερά. Ἡ μητέρα του — ἄξαφνα ἐδῶ τὸν διέκοψε μιὰ γυναίκα, καὶ τὸν ἐρώτησε ἀνήσυχα.

— Ζεῖ ;... ζεῖ ἡ μητέρα του ;... —

Ἐκεῖνος σαστισμένος τὴν ἐκύταξε....

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΦΑΡΔΟΥΛΗΣ

Η "ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ"

ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Στὴν «Ἀναγέννηση» (Ἰούλης-Αὐγούστου 1929) ὁ κ. Κ. Βάρναλης γράφει γιὰ τὴν «Τριλογία τοῦ Πνεύματος» τοῦ κ. Ε. Π. Παπανοῦτσου.

Οἱ νεοέλληνες κριτικοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γράφουν γιὰ ἓνα βιβλίο μόνον ὅταν πρόκειται νὰ τὸ χτυπήσουν—εἴτε ἐπειδὴ τὸ βιβλίο δὲν εἶνε καλὸ, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ταιριάζει μὲ τις προσωπικὲς πεποιθήσεις καὶ τὰ δογματὰ τους. Δηλαδή πιάνουν τὴν πέννα ὄχι γιὰ νὰ κρίνουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατακρίνουν. Κι' αὐτὸ ἔχομε διδόμενα νὰ τὸ πιστεύουμε, διδόμενα ποὺ δὲν θὰ ἀποσιωπήσουμε, γιὰτι μᾶς ἀρέσει τὸ ἐξαστερο καὶ τὸ ἴσιο. Τρανὸ παράδειγμα ἡ στάσις τῶν νεοελλήνων κριτικῶν γιὰ τὴν «Τριλογία τοῦ Πνεύματος». Στὴν Ἀθήνα, καὶ εἴμαστε σὲ θέσις νὰ τὸ ξέρομε καλά, τὸ βιβλίο αὐτὸ ἄρεσε σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ γράφουν τακτικὰ κριτικὰ, ποὺς ὅμως ἔγραψε γιὰ δαῦτο. Χώρια ἀπὴν κριτικὴ τοῦ κ. Ρώτα στὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ποὺ παίνεσε μὲν τὸ βιβλίο ἀλλὰ μεταχειρίστηκε τὴν κριτικὴν του πάνω σ' αὐτὸ γιὰ νὰ ἐκθέσει τις δικὰς του γνώμες καὶ ὄχι νὰ παρουσιάσει τις γνώμες τοῦ συγγραφέα ποὺ ἔκρινε καὶ

ἀπὸ λακωνικὸν χαρακτηρισμὸν ποὺ δίνει στὸ βιβλίο αὐτὸ ἡ «Σύγχρονη Σκέψις» («πρωτότυπο καὶ ἀνυπέροβλητο») ξεχωρίζοντάς το στὴν παραγωγὴ τοῦ 1923, τίποτε ἄλλο. (*) Κι' ὅμως μὲς στὸ στενὸ κύκλον τῶν φιλοσοφικῶν βιβλίων στὴν Ἑλλάδα «ἡ Τριλογία τοῦ Πνεύματος» ἔπρεπε νὰ μελετηθεῖ μὲ τὸ πῶς μεγάλο ἐνδιαφέρον εἶναι μιὰ ἐργασία ποὺ ἀμφιβάλλω ἂν ἄλλη τέτοια στὴ σειρά της ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἢ τελευταία νεοελληνικὴ παραγωγὴ. Ὁμολογοῦμε πὺς ὅταν εἶδαμε τὸ ὄνομα τοῦ κ. Βάρναλης στὴν κριτικὴ τῆς «Ἀναγέννησης» ἀναπνεύσαμε, ἂν καὶ δὲν μᾶς ἀπόλειπε τοῦτος ὁ φόδος: ὁ κ. Βάρναλης εἶδε τὸ βιβλίο μὲς στὴν πλατεία ἀνθρώπινη ἐννοιά του ἢ τὸ εἶδε κι' αὐτὸ διὰ μέσου τοῦ φακοῦ τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας; Καὶ ἀρχίσαμε τὸ διάβασμα, καὶ μᾶς κόπηκε ἡ ἀναπνοή. Ἄς δοῦμε τώρα γιὰτι.

Πρῶτα πρῶτα ὁ κ. Βάρναλης ἀσχολεῖται στὴν κριτικὴν του μὲ τις λεπτομέρειες τοῦ βιβλίου τὴν οὐσίαν τὴν ἀποσιωπᾷ. Ἡ ἀποσιώπησις αὐτὴ, θαροῦμε, δὲν μπορεῖ παρὰ ν'ἄχει δυὸ αἰτίαι: ἢ ὅτι ὁ κ. Βάρναλης ἐγκρίνει τὸ βιβλίο αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀπὸ πονηρῆς σκέψης δὲ μίλησε γιὰ τις μεγάλες του γραμμὰς, ἢ δὲν τὸ διάβασε τὸ βιβλίο ἀλλὰ μόνον τὸ ξεφύλλισε ἀπὸ τέλος—ὅπως ἐργάζονται δυστυχῶς πολλοὶ νεοέλληνες κριτικοί—βρῆκε στὸν ἐπίλογον λεπτομέρειες ἐκμεταλεύσιμες κατ' αὐτόν, καὶ τις ἄρπαξε. Σακολούθησε μετὰ, προχωρώντας πάντα ἀπὸ τέλος, τὸ ξεφύλλισμα ἤθερε τὰ ἐπίπεδα καὶ καὶ πάνω θάρραψε πὺς στήριξε τὴν κριτικὴν του. Γιὰ τὴν οὐσίαν τοῦ βιβλίου—τις ὠραιότητας καὶ προτότυπες θεωρίας του περὶ Τέχνης, ὁμορφίας, θεάτρον—τις ἠθικὰς διακρίσεις, ἐπιστημονικὰς σχέσεις παραστάσεων, ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, σχέσεις ἐμπειρίας καὶ ἐπιστήμης, διάκρισις Ἐπιστήμης στὴ στενὴ καὶ Ἐπιστήμης στὴν πλατεία της ἐννοια, ὁρισμὸς τῆς Φιλοσοφίας, διάκρισις ρομαντισμοῦ καὶ κλασικισμοῦ—οὐτε λέξη. Πὺς νὰ μὴν συμπεράνομε λοιπὸν ὅτι ὅταν ἔπιασε τὴν πένναν εἶχε ἤδη τὴν πρόθεσιν νὰ γράφει ὄχι γιὰ τὸ βιβλίο ἀλλὰ κατὰ τοῦ βιβλίου;

(*) Ὁ μόνος ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀναλυτικὰ καὶ μὲ βαθειὰ διεύθυνση στὸ νόημα του εἶναι ὁ Μάκης Ἀνταῖος («Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη» χρ. Β' σελ. 343). Αὐτὸ ὅμως στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Οί ὄροι εἶναι τῆς ἀδειανοὶ πού ἀποκοτῶν τὴν ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενο πού θά δώσει σ' αὐτοὺς ὁ συγγραφέας. Εἶναι εὐκόλο νὰ θροῖσει κανεὶς νέα διανοήματα ἀλλὰ ἀναγκαστικά θά τὰ ἐκφράσει μὲ ὄρους καθιερωμένους καὶ πού πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἄλλοι μεταχειρίστηκαν σὲ διαφοροτροπες ἐκφάνσεις τους σύμφωνα μὲ τὴν ἐξυπηρέτηση πού περιέμεναν ἀπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς σὲ τὸν ὅποιον ἔδιναν τὸ περιεχόμενο πού χρειάζονταν. Ὑπο ρέωση λοιπὸν ἱερὴ εἶναι γιὰ κείνον πού ἀνοίγει ἕνα βιβλίον νὰ δεῖ τὸ περιεχόμενο δίνει ὁ συγγραφέας στοὺς ὄρους πού μεταχειρίζεται γιὰ τὴν φράση τῶν διανοημάτων του γιὰ νὰ μὴν πελαγῶσει ὅπως πελάγωσε ὁ κ. Βάρναλης πέρνοντας δύο λέξεις κυρίως ἀπὴν «Τριλογία τοῦ Πνεύματος» σ' ἕνα περιεχόμενο πού ἄλλοι μεταχειρίστηκαν γιὰ ἄλλες ἐκδηλώσεις καὶ πού ὁ κ. Βάρναλης δέχτηκε ὅτι εἶναι τοῦ συγγραφέα ἐνῶ ἐκεῖνος δίνει σὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἕνα καινούργιο περιεχόμενο. Ἔτσι ἐνῶ νομίζει ὅτι πολεμᾷ τὸν συγγραφέα τῆς «Τριλογίας» δὲν πολεμᾷ παρὰ ἕνα συγγραφέα πού αὐτὸς ἔπλασε. Οἱ δύο λέξεις αὐτὲς εἶναι Πνεῦμα καὶ Θρησκεία. Νομίζει ὅτι ἐπειδὴ μιλεῖ ὁ συγγραφέας γιὰ πνεῦμα καὶ πνεῦμα ἔχει σκοπὸ νὰ ἐξηγήσει ἰδεαλιστικά σὰν τὸν Heigel νὰ ποῦμε τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ, καὶ ἐπειδὴ μιλεῖ γιὰ τὴ θρησκεία ὅτι εἶναι κορυφωμα πνευματικό, λέει ὅτι ὁ συγγραφέας γρῆνει νὰ δώσει μιὰ «θεολογικὴ ἐρμηνεία» τῆς ζωῆς καὶ ὅτι «ἡ προσπάθειά του εἶναι προσπάθεια σωτηρίας τοῦ κόσμου μὲ τὸ θάμα». Ὁρῆει πρῶτα πρῶτα νὰ καταλάβει ὅτι μὲ τὴ λέξιν πνεῦμα κάθε ἄλλο παρὰ μιὰ μεταφυσικὴ σκοτεινὴ ἀρχὴ ἔννοεῖ ὁ συγγραφέας ὅπως τὸ δηλώνει ρητὰ ὁ ἴδιος σὲ σελ. 212 καὶ 213 τοῦ βιβλίου του ἀπλοῦστατα ὀνομάζει ἕνα καλλιτέχνημα, ἕνα ἠθικὸ κατόρθωμα καὶ ἕνα ἐπιστημονικὸ δόγμα φανερώματα πνευματικά, γιὰ νὰ τὰ ξεχωρήσει ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμενα.

Καὶ ὅταν μιᾷ γιὰ θρησκείαν δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του κανένα «πιστεύω», καμμιά ἐκκλησία καὶ κανένα παπισμὸς, ἀλλὰ μιὰ συνθετικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, ἀπὸ μιὰ συνείδηση πού ἔννοεῖ νὰ ἀντικρύσει σφαιρικὰ τὰ προβλήματα καὶ δὲν κάτατρίβεται σὲ λεπτομέρειες. Ἀπὸ τούτη τὴν ἔννοια τῆς θρησκείας ὡς τὴ χριστιανικὴ

δογματικὴ καὶ ὡς τὸ πιστεύω τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων ὑπάχει μιὰ ἀπίστασις τρομερὰ μεγάλη.

Μὰ γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ὄρων τοῦ βιβλίου δὲν ἐνδιαφέρθηκε ὁ κ. Βάρναλης; τοὺς ἔβαλε ἕνα δικό του καὶ μάλιστα τὸ πῶς κόμοδο γιὰ νὰ εἶναι εὐκόλη ἢ πολεμικὴ. Ἔτσι ἕνα βιβλίον τόσο νηφάλιον τὸ πῆρε γιὰ δοκίμιον μεταφυσικῆς ἀλλὰ Heigel καὶ ἕνα βιβλίον τόσο ραῖεν γιὰ καμμιά θεολογικὴ dissertation τοῦ μεσοῦ αἰῶνα.

Ἀρπάχτηκε ἀπὸ μιὰ φράση (πού δὲν εἶναι παρὰ μόνον φράση) τοῦ συγγραφέα πού λέει ὅτι προτιμᾷ τὴ λέξιν «πνεῦμα» ἀπὸ κάθε ἄλλη «γιατὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἱστορίας τῆς ἢ λέξιν αὐτὴ ὑποβάλλει τὴν αἴσθησιν τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ θαύματος», καὶ γιὰ τὴ φράση αὐτὴ καταδικάζει δολοκλήρο τὸ βιβλίον ὀνομάζοντάς το περιγελαστικά «τριλογία τοῦ θαύματος καὶ τοῦ μυστηρίου» καὶ κἀνοντίας φτηνὸ πνεῦμα εἰς θάρος του.

Ὁ συγγραφέας τῆς «Τριλογίας» δὲν εἶναι ἐχθρὸς τῆς Ἐπιστήμης ὅπως σοφίζεται ὁ κ. Βάρναλης, οὔτε καὶ κανένα μυστικὸ πάθος ρομαντικὸς γιὰτὶ ὅ,τι λέει εἶναι ξένο πρὸς κάθε δογματισμὸν, φανατισμὸν καὶ ἔτοιμη γνῶσιν. Ἄν τὸ ὄφιν του εἶναι κάπως δραματικὸν καὶ ποιητικὸν τὸ βιβλίον δὲν εἶναι μονάχι «σύνθεσις καὶ δογματισμὸς» ὅπως θέλει ὁ κ. Βάρναλης, ἀλλὰ καὶ ἀνάλυσις διεξοδικότατη σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ συμπεράσματα ὕστερα ἀπὸ σκέψεις στερεὰ λογικὰ συναρτημέναι. Δὲν μισεῖ τὴν Ἐπιστήμην, μισεῖ τὸν κοζιτιβισμὸν τῶν ἀφελῶν πού χωρὶς κριτικὸν πνεῦμα δίνονται σὲ τὴν ἔτοιμην γνῶσιν.

Ἐπειτα ὁ κ. Βάρναλης καταφέρεται ἐναντίον τοῦ βιβλίου γιὰτὶ δὲν βλέπει τὴν διάφορον ἀξίαν μὲς σ' ἅ κοινωνικὰ κἀθρα' αὐτὰ τὰ κοινωνικὰ κἀθρα, ὁ οικονομικὸς νετερομινισμὸς, ἡ ταξικὴ καταγωγὴ τῶν ἀξιών, τὸ πνεῦμα — ἐπιταίνομονο, εἶναι τὰ lieux communs σὲ τὴν σύγχρονην ἑλληνικὴν κοινωνιστικὴν φιλοσοφίαν. Ὅσο ἕνα βιβλίον περιέχει τὴν φράσιν αὐτὴν περισσότερον φερὸς τόσο πῶς συγχρονισμὸν, φωτισμὸν, λυτρωμὸν θεωρεῖται. Ὅταν δὲν τὴν περιέχει καθόλου θεωρεῖται ἀναχρονιστικὸν, μυστικὸ πάθος καὶ θεολογικὸν. Καὶ οἱ ἄνθρωποι πού περιορίζουν σ' αὐτὴ τὴν alternative τὴν κρίσιν τους ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ νομίζονται λυτρωμένοι λάτρεις τῆς αὐστηρῆς ἐπιστήμης. Αὐτὸ ἔξηγεῖ τὴν καταφορὰν τοῦ κ. Βάρναλη. Μέσα σὲ τὴν «Τρι-

λογία» δὲν ὑπάρχουν οἱ φράσεις αὐτές, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι βιβλίον θεολογικόν. Ἄν ὁ συγγραφέας τῆς στὰ ἐπίπεδα τοῦ πνεύματος πὺ ἀπαριθμῆ ἔβαλε ὡς κορυφαῖο τὸ ἐπίπεδο τοῦ κοινωνικοῦ ἀντικρύσματος σίγουρα θὰ συμφωνοῦσε μαζύ του καὶ θάταν τὸ βιβλίον του φωτισμένο καὶ συγχρο- νισμένο.

Δὲν ἔφταναν δὲ τὰ μέσα αὐτὰ γιὰ νὰ πολεμηθεῖ τὸ βιβλίον ἀλλὰ ἐφενερέθησαν καὶ φράσεις πὺ δὲν τῆς ἔγραψε ὁ συγγραφέας, διὰ νὰ διαπομπευθεῖ. Στὴ σελ. 92 τῆς «Τριλογίας» διακάζομε: «ὄσοι φτάνουν σὲ τοῦτον τὸν ἔσ- χατο σταθμὸ σῶζονται ἀπὸ τὴν ἐγωϊστικὴ μόνωση μὲ μιὰν ἔξοδο ἡρωϊκὴ πρὸς τὴν Ἱστορία - τὴν Ἱστορία πὺ δὲν εἶ- ναι μόνον ὁ οὐρανὸς τοῦ Πραγματικοῦ στὸ παρελθὸν ἀλλὰ καὶ ἡ μήτρα τοῦ δυνατοῦ στὸ μέλλον». Ὁ κ. Βάρναλης νο- θεύει τὴ φράση ὡς ἑξῆς: ἡ Ἱστορία τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ Ἱστορία τοῦ Πνεύματος - Ἱστορία πὺ δὲν εἶναι μόνον ὁ οὐρανὸς τοῦ Πραγματικοῦ, μὰ καὶ ἡ μήτρα τοῦ Δυνατοῦ στὸ μέλλον».

Ἔτσι πολεμεῖται ἡ «Τριλογία» πὺ θέλει νὰ ἀναστή- σει τὸν Ἑγελιανισμό καὶ τὸν ἔξωτοποχρονισμό τοῦ ἰδεαλι- σμοῦ, καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ὀνομάζεται «τολστοϊσμός ἑλλη- νικῆς μάρκας».

Ὁ κ. Παπανοῦτσος μιλώντας στὸ βιβλίον του γιὰ κεί- νο πὺ ὀνομάζει θρησκευτικὸ ἐπίπεδο τοῦ Πνεύματος διὰ π- ι σ τ ὶ ν ε ἰ κ α θ α ρ ὼ ς φ α ἰ ν ο μ ε ν ο λ ο γ ῖ κ ἁ — ὑπογρα- μίζομε αὐτὲς τῆς λέξεις — ὅτι ἐκεῖνοι πὺ μετεωρίζονται ὡς τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ἐπίπεδο δοκιμάζουν μιὰ περίεργη σύγχυση τῆς ἀτομικότητάς τους μὲ τὴν κάθε συνείδηση πὺ σὲ κάθε διάσταση τοῦ χρόνου καὶ στὴν κάθε τοπικὴ ἀπόσταση πραγ- ματοποιοῦν τὸ Ἀνθρώπινο τὴν «ἀνθρώπινη κατάσταση τοῦ ζῶου», καὶ ὅταν μιλοῦν πιστεύουν καταβάθρα ὅτι δὲν μιλοῦν σὰν ἀτομικότητες ἀλλὰ σὰν ἐμφανίσεις μονάχα σὲ τόπο μέσα καὶ χρόνο αὐτοῦ τοῦ αἰώνιου καὶ ἀκατάλυτου ἀνθρώπινου τύπου, τοῦ «ἰδεατοῦ ἀνθρώπου» ὅπως λέει. Αὐτὸ τὸ «φαινόμενο» τὸ «διαπιστώνει» ὁ συγγραφέας τῆς «Τριλογίας» σὰν ἕνας πὺ βλέπει τὰ πράγματα ἀντί- κρου του. Πουθενὰ δὲ λέει ὅτι ὁ ἴδιος εἶτε ἐπιδοκιμάζει εἶτε ἀποδοκιμάζει αὐτὴ τὴν ψυχικὴ σύγχυση πὺ αἰσθά- νονται ὅλοι οἱ μεγάλοι mystiques εἶτε καλλιτέχνες εἶναι, εἶτε φιλόσοφοι, εἶτε ἀναμορφωτές. Αὐτός, καθὼς τὸ λέει

ρητὰ, ἔβαλε πρόγραμμά του νὰ κάνει μιὰ ἔρευνα φαινο- μενολογικὴ, ὁ ἴδιος δὲν μᾶς λέει τίποτε γιὰ τῆς δικῆς του περιπέτειες, δὲν μᾶς κάνει καμμιά ἐξομολόγηση, τίποτα δὲν ἐπικροτεῖ καὶ τίποτα δὲν ἀποδοκιμάζει, ἀλλῶς διαπιστώνει κάτι τι καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνει κατανοητὸ τὸ ἀναλύει καὶ τὸ αἰτιολογεῖ. Τίποτα περισσότερο. Ὡστε ἡ στάση ἐνὸς κριτικοῦ ἀπέναντί του εἶναι νὰ προσπαθῆσει νὰ δείξει ὅτι εἶδε ὀρθὰ ἢ ὅτι ἔπασε ἔξω στὴ διαπίστωσή του αὐτὴ. Καὶ ὅχι νὰ πάρει τὰ λεγό- μενά του σὰν προσωπικὴ κοσμοθεωρία τοῦ συγγραφέα καὶ νὰ τὸν κριτικάρει ὅτι ὁ ἴδιος πιστεύει σ' ἕνα ἀνθρώπινο τύπο πάνω ἀπὸ κάθε χωρὸ καὶ χρόνο, σὲ μιὰ δηλαδὴ μεταφυσικὴ καὶ σκοτεινὴ ὄντοτητα πὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν αἰτία. Καὶ ὅμως αὐτὸ κάνει ὁ κ. Βάρναλης πὺ ἀποδείχνει ἕνα ἀπὸ τὰ ἑξῆς δύο πράγματα: 1) ἢ ὅτι δὲν εἶχε τὴν ὑπο- μονὴ νὰ διαβάσει προσεκτικὰ καὶ σ' ὅλη τους τὴ συνέχεια τῆς ἀναλύσεως τοῦ βιβλίου, ἢ ὅτι 2) ἐπίτηδες παραμορφῶνει τὸ νόημά του. Στὴν πρώτη περίπτωσις δείχνει ἐπιπολαιότητα ἀσυγχώρητη. Στὴ δευτέρῃ ἀχαρκτηριστὴ κακοπιστία.

Ὁ κ. Βάρναλης γράφει «ἐνῶ σὲ μιὰ τριλογία θεα- τρικὴ δὲν μπορεῖς ν' ἀλλάξεις τίποτα χωρὶς νὰ τὴ χαλάσεις σὲ μιὰ τριλογία φιλοσοφικὴ μπορεῖς νὰ τ' ἀλλάξεις ὅλα χω- ρὶς νὰ μετακινήθῃ τίποτα. Π. χ. ἀξία ἐνὸς ἔργου Τέχνης εἶναι τὸ μέγεθός του. Ἀξία ἐνὸς ἠθικοῦ ἄθλου εἶναι τὸ ὕψος του. Ἀξία ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ δόγματος εἶναι ἡ ἐσωτερικότητά του. Αὐτὰ λέει ὁ κ. Π. Τώρα ἐ- μεῖς ἀντικαθιστοῦμε κατὰ τύχη ἀναμεταξύ τους τὰ κατηγο- ρήματα: μέγεθος, ὕψος, ἐσωτερικότητα. Ἀξία ἐνὸς ἔργου Τέχνης εἶναι ἡ ἐσωτερικότητά του. Ἀξία ἐνὸς ἠθικοῦ ἄθλου εἶναι τὸ μέγεθός του. Ἀξία ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ δόγματος εἶναι τὸ ὕψος του».

Τὶ ζητᾷ νὰ ἀποδείξει μ' αὐτὸ ὁ κ. Βάρναλης, ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ παίξει μὲ τῆς λέξεις; Τὸ ἔξερομε. Καὶ ὅτι ὀναποδογυρίζοντας τῆς φράσεις πάλι μποροῦμε νᾶχομε κά- ποιο νόημα; Εἶναι γνωστὸ τὸ ζήτημα εἶναι νὰ δοῦμε τὶ νόημα δίνει στῆς φράσεις αὐτὲς ὁ συγγραφέας μέσα στὸ σύνολο πὺ τῆς τοποθετεῖ καὶ ἂν τὸ νόημα αὐτὸ εἶναι ὀρθὸ ἢ ὄχι.

Ἔνα μέρος τοῦ βιβλίου ὁ κ. Βάρναλης κριτικάρει ἀ-

βαλυστικά. Ἐκεῖ πού γίνεται λόγος γιά τὰ ἐπίπεδα τῆς Τέχνης. Ἀπαντοῦμε στίς παρατηρήσεις του.

α) Κατηγορεῖ τὸν συγγραφέα ὅτι γιά ποιοτικὲς διακρίσεις μεταχειρίζεται ὄρους ποσοτικούς καὶ ὀνομάζει τὰ ἔργα Τέχνης «μικρὰ» καὶ «μεγάλια». Τὸ φταιξιμο δὲν εἶναι τοῦ συγγραφέα, εἶναι τῆς γλώσσας καὶ ἀκόμα θαυότερα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ πού ἀδύνατος καθῶς εἶναι νὰ συγκρίνει καὶ νὰ χαρακτηρίσει τίς ποιότητες καταφεύγει σὲ μέτρα ποσοτικὰ καὶ ἀξίες ποσοτικῆς· ὁ ἴδιος ὁ κ. Βάρναλης πέφτει καὶ αὐτὸς στὴν παγίδα, μιλεῖ γιά «βαθμοὺς» ἔργων Τέχνης. Ὁ «βαθμὸς» εἶναι ποιοτικὴ ἢ ποσοτικὴ κατηγορία; Ὅταν ὁ κ. Παπανοῦτσος λέει ἔργο μεγάλης ἢ μικρῆς πνοῆς κανένας δὲ βλέπει μέσα στὰ ἐπίθετα μεγάλος καὶ μικρὸς διαφορά ἔκτασης ἀλλὰ διάκριση ποιότητος.

β) Καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Παπανοῦτσος δὲν κάνει σύγκριση ἀνάμεσα σὲ διαφορετικὰ κατὰ τὴν τεχνικὴ ἔργα. Τὸ τονίζει (σελ. 62, 63 τῆς «Τριλογίας») ὅτι ἡ Τέχνη εἶναι πρὸ πάντων ζήτημα φόρμας καὶ ἐννοεῖ μ' αὐτὸ ὅτι δὲν μπορεῖ ν' ἀπομονωθεί ἡ φόρμα ἀπὸ περιεχόμενον μέσα σ' ἕνα ἔργο Τέχνης γιατί ὁλόκληρο εἶναι μιὰ ἀδιάσπαστη ἐνότητα νοήματος καὶ ἔκφρασης. Ὅστε σύγκριση μπορεῖ νὰ γίνει μόνο ἀνάμεσα σὲ ἔργα πού τὰ σύμβολά τους ἀνήκουν στὴν ἴδια κατηγορία τοῦ αἰσθητοῦ.

γ) Ὁ κ. Βάρναλης δὲν κατάλαβε ὅτι δύο κριτήρια προτείνει ὁ συγγραφέας τῆς «Τριλογίας», τὸ ἕνα κρίνει τὴν αἰσθητικὴ ἀξία τοῦ ἔργου (εἰλικρίνεια καὶ ἔνταση τῆς διάθεσης, ἐπιτυχία στὴν ἄρτια ἔκφραση) καὶ τὸ ἄλλο πού εἶναι ὑπεραισθητικὸ κρίνει τὴ θέση ἐνὸς ἔργου Τέχνης ἀ λ η θ ι ν ο ῦ, ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἐπίσης ἀ λ η θ ι ν ἄ. Ὅστε οὔτε γιά τὸν κ. Παπανοῦτσο μπορεῖ νὰ γίνει σύγκριση ὑπεροχῆς Παρθενῶνα καὶ Μητροπόλης τῶν Ἀθηνῶν, γιατί πρῶτα πρῶτα τὸ ἕνα εἶναι ἀληθινὸ καὶ τὸ ἄλλο ψεύτικο (ἀνειλικρίνεια στὴν διάθεση, ἀποτυχία στὴν ἔκφραση). Ἐνῶ σύγκριση ὑπεροχῆς γίνεται μόνο ἀνάμεσα σὲ ἔργα αἰσθητικῶς «ἀληθινὰ» καὶ στὴν ἔμπνευση καὶ στὴν ἐκτέλεση.

δ) Τὸ γεγονός ὅτι μπορεῖ περιφρονηματικὰ νὰ συναντήσει ἔργα μεγάλης πνοῆς μὰ ἀποτυχημένα, «ψεύτικα», καὶ ἄλλα ἀληθινὰ καὶ ἐπιτυχημένα καὶ ὁ ἴδιος ὁ κ. Παπανοῦτσος τὸ ἀναφέρει στὴ σελίδα 103 τοῦ βιβλίου του

καὶ διόλου δὲν κλονίζει τὴ θεωρία τῶν δύο κριτηρίων. Μήπως ἐπειδὴ φερνεὶ ὡς παράδειγμα ἔργου ἀληθινοῦ μὰ μικρόπνοου ἕνα ποίημα τοῦ κ. Βάρναλη, τὴ «Θυσία», πειράχτηκε ὁ ποιητὴς τόσο πού ἐπηρέασε τὴ νηφαλιότητα τοῦ κριτικοῦ;

Στὴν κριτικὴ τοῦ Β' μέρους τῆς «Τριλογίας», τῆς Ἠθικῆς, ὁ κ. Βάρναλης λέει κυριολεκτικὰ ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Αὐτὸς γιά λόγους πού ὁ ἴδιος ξέρει ἔχει σηματοῖσει γιά τὴν ἠθικὴ μιὰν ἐννοια δική του «ἠθικότητα εἶναι ὁμαδικὸς αὐτοματισμὸς, ὅχι ἀποτέλεσμα νίκης τοῦ Λόγου, μὰ νίκης τῆς ὁμαδικῆς θέλησης ἐναντία στὴν ἀτομικὴ». Δικαίωμα του νὰ τὸ πιστεύει. Αὐτὰ πιά τὰ ζητήματα εἶναι ζητήματα συνειδήσεως. Ἐμεῖς τὸν κάνομε προσεκτικὸ σὲ μιὰ λεπτὴ μὰ θαρσύνουσα διάκριση: ἄλλο ἔθιμα = ὁμαδικὸς αὐτοματισμὸς καὶ Δίκαιο = ὁμαδικὴ θέληση, ἢ θέληση τῶν ἰσχυρῶν (τοῦ κάνομε καὶ αὐτὴ τὴν ὑποχώρηση) καὶ ἄλλο Ἠθικὴ = ἐλευθερία = αὐτοπειθαρχία. Ἡ «Τριλογία» ὅταν μιλεῖ γιά Ἠθικὴ αὐτὴ τὴν τελευταία ἔχει ὑπ' ὄψει της. Ἄς τὸ ἔχει ὑπ' ὄψει του καὶ ὁ κ. Βάρναλης.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ κ. Βάρναλης ἔγραψε ἕνα μεγάλο ἔπαινο γιά τὸ βιβλίον αὐτό. Τὸ θάξει στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τὰ βιβλία τοῦ Δραγοῦμη, τοῦ Δελμούζου καὶ τοῦ Καζαντζάκη.

Τὸ μόνο ἐλαφροντικὸ γιά τίς παρανοήσεις τοῦ κ. Βάρναλη εἶναι ὅτι πράγματι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Παπανοῦτσου εἶναι ἐπιγραμματικὸ καὶ σύντομο καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ «Τριλογία» εἶναι τὸ canevan, νὰ πούμε, τῶν explicatifs βιβλίων πού ἐτοιμάζει ὁ κ. Παπανοῦτσος γιά τὸ κάθε κεφάλαιον τῆς «Τριλογίας». Πρὶν φανοῦν τὰ βιβλία ἢ «Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη» θὰ τυπώσει ἀποσπάσματα τους πού θάχει τὴν εὐκαιρία νὰ διαβάσει ὁ κ. Βάρναλης.

P. Σ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

ΚΛΕΑΡΕΤΗΣ ΔΙΠΛΑ-ΜΑΛΑΜΟΥ «Γιὰ λίγη ἀγάπη κι' ἄλλα διηγήματα». Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης, Ἀθήναι, 1929.

Τὶ ὠραία, τὶ δυνατὰ ποῦναι γραμμένο αὐτὸ τὸ βιβλίον! Τὶ μεγάλη τεχνίτρα ποῦναι στὸ διήγημα ἢ κ. Μαλάμου.

Ὅλα σχεδὸν τὰ διηγήματα τοῦ τόμου εἶναι γραμμένα γιὰ τὴ γυναίκα, γιὰ τὴ νεοελληνίδα γυναίκα, τὴ γνήσια, τὴν ἀτόφια. Ἡ κ. Μαλάμου μὲ τὸ βιβλίον της αὐτὸ ἐξυπηρετεῖ μὲ τὴν Τέχνη—τὸ πιὸ ἀγνὸ καὶ τὸ πιὸ ὑποβλητικὸ δηλαδὴ μέσο—τὴ γυναικεία cause. Χωρὶς νὰ σταματήσωμε στὸ ἂν ἀπὸ σκοποῦ δούλεψε τὰ θέματά της σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἐμεῖς νομίζομε ὅχι, τὰ παίρνομε σὰν ἓνα ξέσπασμα τῆς γυναικείας πίεσης ποῦ τὰ δείχνει ὅλα γυμνά στὴν ψυχὴ τῆς γυναίκας, εἰλικρινά, τίμια σὰν ἓναν ποῦ δὲν ἔχει τίποτα νὰ φοβηθεῖ.

Ἡ κ. Μαλάμου γράφει σ' ἓνα ὕφος χτυπητὸ, ζωηρὸ, γεμάτο ἐνάργεια. Οἱ ψυχολογικὲς της παρατηρήσεις ἀψεγάδιστες, πηγαῖες. Γυναίκα γράφει γιὰ γυναῖκες. Γυναίκα μὲ χωρὶς προλήψεις, μὲ μεγάλη παρατηρητικότητά, μὲ βαθειὰ συναίσθηση, μὲ γνώση, ποῦ μελέτησε μ' ὅλη τὴ λεπτὴ διορατικότητά ποῦ χρειάζεται τὴ θέση τῆς γυναίκας καὶ ποῦ ἔγραψε σὰν ἄντρας. Λέμε σὰν ἄντρας γιὰ τὴν ἰσότητα ποῦ τὸ ὕφος της, ἡ σκέψις της, ἡ ἐνδοσκοπήσῃ της δὲν ἔχει τίποτα ἀπτὴν τρυφεράδα τῶν περισσότερων γυναικῶν ποῦ γράφουν, ξεσεπάζει τὴν γυναικεία ψυχὴ μὲ κάποια ἀγριάδα. Βέβαια πίσω ἀπτὶς ὤμεις περιγραφές, πίσω ἀπτὶς εἰλικρινεῖς λεπτομέρειες διακρίνει κανεὶς μιὰ συμπόνια, ἓνα παράπονο γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς γυναίκας στὴν κοινωνία, κυρίως γιὰ τὴν ἄνιση πάλη τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκας στὸ ζήτημα τοῦ ἔρωτα. Ἡ γυναίκα ἢ ἀγνή, ἢ ἀπλή, ἢ εἰλικρινής, κείνο ποῦ λέμε πλατεῖα ἢ τίμια γυναίκα ποῦ θέλει ὁμῶς κ' αὐτὴ νὰ ζήσει αἰσθηματικά, ἔρωτικά, δὲν ὑπερισχέει σχεδὸν ποτέ στις σχέσεις της μὲ τὸν ἄντρα. Εἶναι ἢ ἐγκαταλειμένη, ἢ ἀδικημένη. Αὐτὴ δὲ μπορεῖ νὰ ἐγκαταλείψει γιὰ τὴν φοβὰ τὴν πῶς θὰ τὴν μεμφθοῦν ἂν πετάξει ἀπὸ ἄντρα σὲ ἄντρα. Καὶ προσκολλᾶται ἀπελπισμένα, καὶ μικραίνει, καὶ ταπεινώνεται. Ἡ κ. Μαλάμου μὲ πολλὴ δεξιότητά περιγράφει τὶς πτώσεις τῆς γυναίκας στις ἔρωτικές της περιπέτειες, χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ μέμφεται

πάντα γι' αὐτὸ τὸν ἄντρα. Τὴ θέση τῆς γυναίκας τὴν πέφτει σὰ μοιραία, σὰν ἀναγκαστικὴ. Συχνὰ βέβαια τῆς δίνει δικαίωση καὶ τῆς ἀφήνει ἐλευθερία ἀλλὰ τὸ περισσότερο τὴ λυπάται, τὴ λυπάται, γιὰτὶ βλέπει πῶς τὰ ξεπετάγματα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ἀναλαμπές χωρὶς ἀποτέλεσμα τουλάχιστον ἄμεσο. Μὲς στὰ διηγήματά της βέβαια ἢ κ. Μαλάμου ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν πιὸ ἀδικημένη γυναίκα, τὴ γυναίκα τῆς ταπεινῆς σειρᾶς. Περιγράφει τὴ νοοτροπία, τὴ στενοκεφαλιά μοροῦμε νὰ ποῦμε, τῶν παλαιῶν γυναικῶν καὶ περνάει μὲ τέχνη στὴν ἐξελιγμένη κάπως σημερινὴ γυναίκα, ἔστω καὶ τῆς ἐπαρχίας ποῦ ἀναγκαστικὰ διαφέρει καὶ ψυχικὰ καὶ διανοητικὰ ἀπτὴν παλαιά. Αὐτὲς τὶς σύγκρισεις βέβαια τὶς κάνομε ἐμεῖς, ἢ κ. Μαλάμου μὲ τὴ συγγραφικὴ της ἰκανότητα ρυθμισε, ζωντάνεψε, ἀπόδωσε μὲ μόνη προσοχὴ στὴν οὐσία καὶ στὴ φόρμα τοῦ διηγήματος, δὲν βγάζει συμπεράσματα, τ' ἀφίνει νὰ νοηθοῦν.

Τὸ διήγημα τῆς κ. Μαλάμου εἶναι περιεκτικὸ, αὐστηρὰ περιορισμένο στὶς γραμμὲς τῆς ψυχολογικῆς ποῦ θέλησε νὰ σημειώσει, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὑποβλητικὸ. Σὲ συγκρατεῖ μὲς τὴν κύρια ἐννοιά του ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος καὶ τίποτα τὸ ἐπουσιῶδες, τὸ περιττοῦ, δὲ σοῦ χαλᾶ τὴ γραμμὴ. Καμμιά περιττὴ λεπτομέρεια, καμμιά περιγραφή μιλιχλιμπίδικη.

Θὰ θέλαμε νὰ μιλούσαμε γιὰ τὸ καθένα ξεχωριστὰ, νὰ τ' ἀνάλυαμε τὰ θαυμάσια αὐτὰ διηγήματα. Μὰ εἶναι 19, τὸ ἓνα καλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλο, καὶ ποῦ χῶρος. Ἐπειτα ἔτσι ποῦ εἶναι γύρω ἀπὸ ἓνα γενικὸ θέμα μοιάζουν σὰ ν' ἀποτελοῦν ἓνα σύνολο στὴ γενικὴ τους γραμμὴ, καὶ γι' αὐτὴ τὴ γενικὴ γραμμὴ εἶπαμε ὅσα εἶπαμε. Σὰν πιὸ χαρακτηριστικὰ, σὰν πιὸ μεγαλόπνοα στὴ γραμμὴ αὐτὴ ξεχωρίζομε τὸ «Κατερινιώ», «Κι' ἡ ζωὴ, τὸ δρόμο της», «Ὁ φόβος τῆς Θιμουλάς», «Τὸ ξαναγέννημα στὴ ζωὴ». Σπάνια μὲς συγκίνησε ἡρώδης σὰν τὴν Κατερινιώ.

Ὁ τόμος ἔχει καὶ δύο διηγήματα, ἔξω ἀπὸ τὸ γενικὸ θέμα τοῦ βιβλίου, τὸ «σπιτικὸ» καὶ «Ὁ Κύρ Μιχάλης», γραμμένα καὶ τὰ δύο μὲ τὸ ἴδιο σίγουρο χέρι, μὲ τὴν ἴδια πλατεῖα ἰκανότητα.

Ρ. Σ.

ΜΑΡΙΕΤΤΑΣ Μ ΝΟΤΟΥ «Ζακυνθινὰ Ἀγρολόουδα», διηγήματα. Ἐκδότης Ι. Δ. Κολλάρος καὶ Σια. Ἀθήναι, 1929.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ ἠθογραφικὰ, εἰδυλιακὰ σκίτσα, μοροῦμε νὰ ποῦμε. Δὲν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μπουρζουαζία τῆς Ζάκυνθος ποῦ μᾶς ἔχουν παρουσιάσει, ἀλλὰ μὲ τὴν ζωὴ τοῦ ζακυνθινοῦ χωριοῦ, μὲ τὶς φυσικὰς καλλονές του, τὰ ἦθη καὶ ἔθι-

μά του, την ποίησή του. Είναι γραμμένο με μπρίο και πολλή χάρη. Βρίσκομε τύπους πολὺ ἐνδιαφέροντες, συνήθειες καὶ προλήψεις χαρακτηριστικῆς τοῦ χωριοῦ. Μὲ τέχνη καὶ δροσιά μᾶς διηγείται ἡ κ. Μινώτου εἰδυλλιακῆς σκηνῆς. Τὸ κύριο προτέρημα τοῦ βιβλίου εἶναι πὺν ἔχει ἀτμόσφαιρα, κ' αὐτὸ πὺν κατώρθωσε ἡ διηγηματογράφος εἶναι μεγάλο πρᾶγμα. Ἡ κ. Μινώτου χρωμάτισε τὸ ἔργο της· πέτυχε δηλαδὴ τὸν κύριο σκοπὸ της, νὰ μᾶς μεταδώσει τὴν λεπτὴ συγκίνηση, τὴν ἀγνή συγκίνηση. Οἱ περιγραφές της, ἡ ψυχολογία της εἶναι πέρα γιὰ πέρα σύμφωνες μὲ τὴ γενικὴ ἔννοια τῆς ἀφήγησής. Οἱ διαλεχτικῆς λεξοῦλες πὺν μπαίνουν ποι καὶ πὺν στὸ διάλογο τοῦ δίνουν πολλὴ ζωηράδα. Ἡ ἐργασία αὐτῆς τῆς κ. Μινώτου μᾶς ἱκανοποιεῖ, μᾶς εὐχαριστεῖ.

Γ.Α.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ «*Ὁ παράφρονος αὐλὸς*» (Ἐκδοτικὸς Οἶκος Α. Ι. Ράλλη, 1929).

Ὁ ποιητὴς συχνὰ συλλογιέται τὸ θάνατο. Τὸν ἀτενίζει ὁμως μὲ μιὰ γαλήνη καὶ μιὰν ὠραιότητα λεπτιότητα, πὺν θυμίζει τὸ ἀριστουργηματικὸ «*Ἀπολείπειν ὁ θεὸς Ἀντώνιον*» τοῦ Καβάφη:

«Μιὰ νύχτα ἀπ' τὴ γιορτῆ τῆς ζωῆς θὰ λείψουμε—
μιὰ θλίψη ἀκόμα μὲς στὶς τόσες ἄλλες.
Μιὰ νύχτα τὴ λαμπρὴ γιορτῆ θ' ἀφίσομε,
γιατὶ πιά πληχτικοὶ θάχομε γίνει».

(Κάτι ἀπλό, κάτι μοιραῖο...)

Ἡ ἰδέα τοῦ τέλους τῆς ζωῆς περὰ ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ μὲ μιὰ χάρη—ἂν ἐπιτρέπεται ἐδῶ ἡ ἔκφρασις— πὺν δὲν ἔχει τίποτε κοινὸ μὲ τὸν συγκλονιστικὸ φρικασμὸ πὺν προξενεῖ ἡ ἔκφρασις τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς ὄντοτιτος. Σ' ἔν' ἄλλο ποίημα (Vixit), ὁ ποιητὴς, ἀπλῶς συγκινημένος, βλέπει τὸ θάνατο νὰ κλείνη τὰ μάτια ἐνὸς πατέρα

«ὡς κλειοῦν ἀβρὰ δαχτύλια ἓνα βιβλίον»

(ἡ εἰκόνα εἶναι ὠραία, ἡ λέξις δαχτύλια ὁμως δὲν μ' ἀρέσει).

Ἄλλὰ δὲν ἀφίνεται νὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου. Καὶ μὲς στὸν ὑπερπολιτισμὸ τοῦ στρέφεται πρὸς τὴν ἡδονή. Ἔνας αισθησιασμός, πὺν δὲν ξεύρω ἂν πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸν ἔντονον αισθησιασμὸ τοῦ Καβάφη ἢ πρὸς τὸν παράφορο τοῦ Baudelaire, ἀναδίδεται ἀπὸ μερικὰ ποιήματά του. Τὸν ποιητὴ ἐλκύουν οἱ χοροσμένες ἀπὸ ἀρώματα καὶ καπνοὺς σιγαρέττων ἀτμόσφαιρες τῶν dancing καὶ τῶν music-hall, ὅπου βρίσκει τὶς ὠραίες κυρίες μὲ τὰ ἡδονικὰ χεῖλη καὶ ὅπου, ἀνάμεσα στοὺς μεθυστικοὺς ἤχους πὺν

ἔχύνονται ἀπὸ τὰ saxophones καὶ τὶς χαβάγιες, ἀφίνει τὸ πνεῦμα τοῦ νὰ ταλαντευθῆ σ' ἓνα εἶδος φανταστικῆς ἐξουδενίσεως τῆς τραγικῆς πραγματικότητος...

Καὶ πάλι ὁμως δὲν λείπουν οἱ στιγμῆς πὺν καὶ τὸ παρελθὸν ξεπροβάλλει στὴ μνήμη τοῦ καὶ τὸν κάνει νὰ θλίβεται πὺν τώρα πιά δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξαναζήσει:

«ὦ, τώρα πιά στὰ βέβηλα τὰ χέρια μας
δὲ ζοῦν, δὲ ζοῦν οἱ ἀσφόδελοι ὅπως πρῶτα!»

(Γράμμα στὸν ποιητὴ Ν. Χάγερ - Μπουφίδη).

Στὴν τεχντροπία τοῦ ὁ κ. Ἐμμανουήλ πλησιάζει στὴν Καβαφικὴ σχολή—στὸ εἶδος τοῦ ἀνομοιοκατάληκτου λαμβικῆς στίχου πὺν μεταχειρίζεται καὶ στὸ λεκτικὸ τοῦ ἰδίουμα.

ΠΑΝΑΓ. ΜΑΥΡΕΑ «*Ἐλεγχοί*». Σειρὰ Δ'. (Τύποις Κ. Σ. Παπαδογιάννη, Ἀθήνα, 1929).

Λίγα ποιήματα πὺν ἔρχονται σὰν συνέχεια τῆς Γ' σειρᾶς. Μὲ τὴν φαντασία τοῦ ποιητῆς στρέφεται πρὸς τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ μ' εὐλάβεια ἀτενίζει πρὸς τοὺς «*ρυθμοὺς τοῦ ὠραίου*» (LXVI) πὺν ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἐδημιούργησε. Μελαγχολεῖ ὁμως καὶ κλαίει πὺν «*στειρα τούτη ἡ ἀνοῦσια*» τοῦ «*ἐποχῆ, ἀνίδεια, ξένη... τὰ πέλαγα τῆς Τέχνης... διαβαίνει*». (LXV). Ἡ φύσις ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ δίνει κάποια «*γαλήνη... καὶ σιγὴν*», (LXII) τὸ ποίημα αὐτὸ θυμίζει κάποιο ἀπὸ τὰ Carmina τοῦ Ὁρατίου).

Ὁ κ. Μαυρέας εἶναι ἓνας λυρικός. Ὁ λυρισμὸς τοῦ ὁμως, ὅσον εἰλικρινῆς κ' ἂν φαίνεται, εἶναι λίγο κουραστικός, ἐφ' ὅσον γειτνιάζει συχνὰ μὲ τὴν ρητορεία. Τῶν λέξεων γίνεται χρῆσις «*ὄλω τῷ θυλάκῳ*», γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασι τῆς ἀρχαίας λυρικοῦ. Στὸς στίχους, εἶναι ἀλήθεια, βρίσκομε κάποια μουσικότητα. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ἡ ἡχητικὴ ἀρμονία τῶν στίχων δὲν μπορεῖ νὰ συγκαλύψῃ τὴν δυσάρεστη ἐντύπωση τοῦ ρητορικοῦ τῆς ἐκφρασεως.

Γ.Α.Π.

Τὸ «*Δεῦτε Ἀναβῶμεν εἰς Ἱερουσόλυμα*» τοῦ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ (Τύποις Καστροῦνη καὶ Χαλκιάδη, Ἀλεξάνδρεια) ἐκπληρώνει πολὺ ἱκανοποιητικὰ τὸ σκοπὸ τοῦ νὰ κάνει γνωστὰ στὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Αἰγύπτου τὰ ἑλληνορθόδοξα προσκυνήματα τῆς Παλαιστίνης. Διαβάζοντας τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κωνσταντινίδη βλέπει κανεὶς τὴν ζηλευτὴ ἐκκλησιαστικὴ θέση κατέχει τὸ ἔθνος μας στὴν Ἰαλαισινη καὶ πόσο συμφέρον εἶναι ἡ θέση αὐτὴ νὰ δυναμωθῆ.

Ἐπίσης βλέπομε τὴν καλὴ ἐργασία πού κάνουν οἱ Ἀγιοταφίτες— τὴν ἑλληνικὴ τους ἀφοσίωση, τὴν ἑλληνικὴ τους ἐργατικότητά. Λογοτεχνικά ἔχομε νὰ ἐπαινέσωμε στὸ βιβλίον τὴν ἐντεχνη περιγραφικότητα καὶ τὸ ὕφος πού κάνει τὸν ἀναγνώστη νὰ νομίζει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι μὲ τοὺς προσκυνητὲς καὶ ταξιδεύει, καὶ ὀδοιπορεῖ. Ὁ κ. Α. Γ. Κωνσταντινίδης— γνωστὸς στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία τῆς Αἰγύπτου— ἔδειξε μὲ τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὅτι ἔχει καλὰ χαρίσματα ἀφηγητοῦ. Οἱ σελίδες πού ἀφιερώνει στὴν εὐχάριστη συμβολὴ τῶν προσκόπων μας κατὰ τὴ μεταβάση τῶν προσκυνητῶν στὴν Παλαιστίνην ἀποδείχνουν πόση ζωὴ, πόση καλὴ ὀργάνωση, πόσο ἐθνικὸ φρόνημα ἔχουν οἱ μικροὶ αὐτοὶ Ἕλληνες τῆς Αἰγύπτου. Τὸ βιβλίον εἶναι καὶ καλὰ τυπωμένο καὶ καλὰ εἰκονογραφημένο. Πουλιέται γιὰ ὄφελος τοῦ Παναγίου Τάφου.

Α.Τ.

ΖΑΧΑΡΙΑ Ε. ΧΑΛΚΙΑΔΗ «Κασιώτικα» ἠθογραφικὰ διηγήματα. Τόμος Α'. (Ἀλεξάνδρεια, 1929, Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον).

Ὡς λογοτεχνήματα τὰ «Κασιώτικα» δὲν παρουσιάζουν κανένα ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ κυριώτερον ἐλάττωμά των εἶναι ὅτι στεροῦνται πνοῆς. Ἡ ἠθογραφία πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ περιέχῃ καὶ λίγη ποίησι· ἄλλως ἢ ψυχρὴ ἀφήγησις γεγονότων, μὲ τὴν ὀφειλομένην couleur locale, δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπλὴ φωτογραφίαν, ὅπου δὲν διαφαίνεται καμμιά ψυχὴ δημιουργοῦ.

Ἀλλὰ ἡ σημασία τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χαλκιάδη εἶνε μᾶλλον λαογραφικὴ. Ὁ συγγραφεὺς θέλησε νὰ κάμῃ γνωστὰ τὸν τρόπο τῆς διαβιώσεως τῶν Κασιωτῶν, τὴν νοοτροπία των πάνω σὲ κάθε ζήτημα, τὰς δοξασίας των κ.τ.λ., καὶ ἔγραψε τὰ διηγήματά του. Ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν λαογραφία τῶν Ἑλληνικῶν νησιῶν θά βρῇ σ' αὐτὰ ὕλικόν ὃχι εὐκαταφρόνητον, γιὰ τὴν ἡ Κάσος, καθὼς παροσιάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ἔχει καὶ αὐτὴ τὸν σχετικὰ ἰδιαίτερό της χαρακτῆρα.

Ἀπὸ τὰ τέσσερα διηγήματα πού ἀποτελοῦν τὸν τόμον, τὰ πρῶτα ἐνδιαφέροντα εἶνε τὸ τρίτον, καὶ τὸ τέταρτον πού εἶνε σὰν συνέχεια τοῦ προηγουμένου. Στὰ «Γαμουλιὰτικα» περιγράφονται ἡ προξενειά, ὁ γάμος καὶ ὁ ἀντίγαμος δύο νέων. Στὸ «Εὐχὴ γονέων ἔπαρε», ἡ γέννησις καὶ τὰ βαπτίσματα τοῦ παιδιοῦ των. Οἱ ὑπερβολικὰς ὁμως λεπτομέρειες στὰς ὁποίας ἐπεκτείνεται ὁ συγγραφεὺς, καθιστοῦν κάπως ἀνιαρὴ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου.

Πλήθος ἀπὸ λέξεις τοῦ νησιοῦ, σχετιζόμενες μὲ ὅλους σχεδὸν τὰς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς—τῆς ἀπλῆς ζωῆς τῶν νησιωτῶν—βρίσκει

ἐγκατεσπαρμένους στὰ διηγήματα καὶ ἐξηγημένους μὲ ὑποσημειώσεις. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ χαρακτῆρας τοῦ βιβλίου (ἢ ἀποφῆς δηλαδὴ τῆς τοπικῆς γλωσσολογίας) δὲν εἶνε ἀμεμπτος. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὁ συγγραφεὺς ἀφίνει ἀνερμήνευτες πολλὰς λέξεις ἀγνωστες, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι: κούνα (σελ. 61), βασταλήση (σελ. 61), ἀλεῖ- μένει (σελ. 61), μεροτάρι (σελ. 74), κομουύλες (σελ. 76), λασισία (σελ. 76) κ.τ.λ., ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μὲ ἀρκετὴ δόσι ἀφελείας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι: λαύρα (σελ. 10) = ζέσις· τὸ δικό μου (!) (σελ. 14) = τὸ ἰδικόν μου· κάμπος (σελ. 32) = πεδιάς· μερὶ (σελ. 56) = μηρός· ράφι (σελ. 76) = σανίδες τοποθετη- μέναι εἰς τὸ σπίτι καὶ πάνω εἰς τὰς ὁποίας τοποθετοῦνται διάφορα σκευὴ οἰκιακά κ.τ.λ., λέξεις πού κάθε Ἕλληνας, ὑποθέτω, γνωρίζει.

Τὰ «Κασιώτικα» τοῦ κ. Χαλκιάδη πρέπει νὰ θεωρηθῶν ὡς μὴ προσπάθεια—προσπάθεια ὁμως ὃχι καὶ πολὺ ἐπιτυχῆς.

Γ.Α.Π.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ «Υποδείγματα Ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς» Ἐκδοσις «Πυρσοῦ». Ἀθῆναι.

Β. ΡΩΤΑ «Νὰ ζεῖ τὸ Μεσολόγγι» δραματικὴ σκηνή. Ἐκδοσις περιοδικοῦ «Μουσικὰ Χρονικά» Ἀθῆναι 1929.

ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ «Ἀνὰ ἄσπρα γυνὰ χέρια» κ' ἄλλα διηγή- ματα. Ἀθῆναι 1929.

ΝΙΚΟΥ ΠΡΟΕΣΤΟΠΟΥΛΟΥ «Τέσσερα τραγούδια» Paul Verlaine, George Cram Cook, Walt Whitman, Victor Hugo. Ἀθῆναι 1929.

ΜΑΝΩΛΗ ΚΑΝΕΛΛΗ (Σίσουφου). «Τὰ εἶγν τῆς ζωῆς» Ἀθῆναι 1929.

Α. Α. Κ. «Ὀνειρά» τέσσερα διηγήματα, μὲ διακοσμήσεις τοῦ Ἐκτορος Δούκα. Ἐκδοσις «Πυρσοῦ» Α. Ε. Λυκούργου, 18. Ἀθῆναι 1929.

Ὁ ἐκδοτικός οἶκος Κασσιγόνη μᾶς ἔδωσε στὴν *“Ἐρευνα”* (Μάιος-Ἰούνιος 1929) ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ *“Μυστήρια τῆς Κεφαλληνίας τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου “Τὰ Οἰκογενειακά”*. Οἱ παρατηρήσεις τοῦ Λασκαράτου πάνω στὴν οἰκογένεια, στὴν κοινωνία, εἶναι πολὺ ἐξυπνες καὶ σωστές. Ὑποθέτομε ὅμως ὅτι θὰ ὑπάρχει καὶ μὴ δόση ὑπερβολῆς στὰ λεγόμενά του γιὰ τοὺς Κεφαλλήνες: δὲν πιστεύομε νὰ ἦταν τόσο πιά ἐπιλήψιμοι ὅσο τοὺς περιγράφει.

Φιλολογικῶς ἔχει πολλὴν ἀξία τὸ βιβλίον. Μὲ τι εὐκολία, μὲ τι θετικότητα, μὲ τι ἀριότητα σχεδόν, γράφει τὴν δημοτικὴ ὁ Λασκαράτος. Καὶ νὰ μὴ ξεχνοῦμε ὅτι ἔγραφε στὸ 1856 — μ' ἐλάχιστα βοηθήματα στὴ χρῆση τῆς γλώσσας ἀπὸ ἄλλους συγγραφεῖς.

Στὴν ἐκδοση αὐτὴν τῆς *“Ἐρευνας”* ἔχομε βιογραφικὰ τοῦ Κεφαλλῆνα συγγραφέα γραμμένα ἀπὸ τὸν κ. Μαρίνο Σιγοῦρο. Ὅταν ἦταν 12 ἐτῶν (στὰ 1923) ὁ Λασκαράτος “ἐγνώρισε στὸ σπῆτι τοῦ θείου „ του τὸν λόρδο Μπάϊρον, ὁ ὁποῖος εἶχε πάγει στὴν Κεφαλληνία „ γιὰ νὰ καταρτίσῃ μικρὸ στρατιωτικὸ σῶμα ἀπὸ Σουλῶτες προορισμένο γιὰ τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς εὐχαριστεῖτο νὰ „ συνομιλεῖ καὶ ν' ἀστεῖζεται μὲ τὸν μικρὸν Ἀνδρέα, ποὺ ἦταν „ εὐφρέστατος καὶ ζωηρὸς ἀπὸ τότε”. Σπούδασε νομικὰ, ἀλλὰ δὲν τ' ἀγαποῦσε, εἶχε κλίση μᾶλλον στὴν γιατρικὴ. Στὸ Ληξοῦρι ἔκαμε δικηγόρος. Στὰ ἐπτανησιακὰ δικαστήρια ἢ ὑπηρεσιακὴ γλώσσα ἦταν ἡ Ἰταλική. Τὸ ἑλληνικὸ φρόνημα τοῦ Λασκαράτου δὲν τὸ ἀνέχονταν αὐτό· καὶ ἀγκαλιὰ καὶ ἤξερε τὰ ἰταλικά, προσποιούνταν στὸ δικαστήριον ὅτι δὲν τὰ ἐγνώριζε καὶ ὑποχρέωνε δικαστὲς καὶ ἀντιδίκους νὰ τοῦ μεταφράζον ἑλληνικὰ τὰ λεγόμενα. Εἶχε διορισθεῖ κάποτε πάρεδρος δικαστῆς· καὶ ὁ παράξενος αὐτὸς δικαστῆς μὴ του ἀπόφαση τὴν ἔγραψε σὲ στίχους. Στὰ 1859 ἔβγαλε ἐφημερίδα *“Δύχνος”*. Πολεμήθηκε δὲ μὲ δριμύτητα ἀπὸ τὸν Λομπάρδο. Ὁ *“Δύχνος”* καταδιωγμένος “φαίνονταν σὰν κομήτης „ πότε στὴν Ζάκυνθο, πότε στὴν Ἀθήνα, πότε στὴν Κεφαλληνία”. Ὁ τελευταῖος του ἀριθμὸς (490) βγήκε στὰ 1868. “Δὲν πιστεύω” λέγει ὁ κ. Σιγοῦρος, “ἄλλη ἐφημερίδα ἢ περιοδικὸ νὰ ἔλαβε παρὰ „ μοια νομαδικὴν ἐκδοση· θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ὀνομάσῃ κανεὶς „ περιπλανώμενη δημοσιογραφία”. Στὴν νεοελληνικὴ φιλολογία πρωτοεῖνε γνωστὸς στὰ 1845 ὅταν τύπωσε στὴν Ἀθήνα τὸ ποίημα *“Τὸ Ληξοῦρι εἰς τοὺς 1836”*. Κατὰ τὸν κ. Σιγοῦρο τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Λασκαράτου εἶναι τὸ *“Ἴδου ὁ Ἄνθρωπος ἢ ἄνθρωπιοι*

χαρκτηῖρες. Ὁ κ. Σιγοῦρος μᾶς λέγει διάφορα γιὰ τὸν ἀφορεσμὸ τοῦ Λασκαράτου. Γιὰ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου Κεφαλλῆνα παρατηρεῖ, “Ὁ φιλοπόλεμος καὶ ὀρμητικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ἔζησε „ πάντα τὴν εἰρηνικὴ καὶ ἀποτραβηγμένη ζωὴ τοῦ γραφείου του, „ τὴ στοχαστικὴ ζωὴ τῆς μελέτης. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου, „ γράφει ὁ ἴδιος, εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς μου ἡμέρας „ καθημερινῶς ἐπανειλημμένη”.

“Νέα Ἔστια” Στὸ τεῦχος τῆς 1ης Αὐγούστου σημειώνομε ποίημα τοῦ Καρωτάκη *“Αἰσιοδοξία”* συνεργασία τοῦ Νιρβάνου· μιὰ ὠραία κ. ἐνθουσιώδικη κριτικὴ τοῦ κ. Κλ. Παράσχου γιὰ τὸν ποιητὴ Ρῶμο Φιλύρα, τοῦ ὁποῦ βρισκομε δυὸ ποιήματα στὸ τεῦχος τῆς 15 Αὐγούστου ὅπου συνεργάζεται καὶ ὁ κ. Δ. Καμπούρογλος.

Ἀπὸ τεῦχος τῆς 1ης Σεπτεμβρίου ξεχωρίζομε στίχους τοῦ κ. Μαρίνου Σιγοῦρου· ἄρθρο τοῦ κ. Τάκη Μπαρλά. Συνεχίζεται τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Ξενοπούλου *“Ὁ γυιὸς μου κ' ἡ κόρη μου”*.

Στὸ τεῦχος τῆς 18ης Σεπτεμβρίου βρισκομε διήγημα τοῦ κ. Θρ. Καστανάκη. Ὁ κ. Χρυσάφης ἔχει ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἄρθρο γιὰ τὴν ἰσλανδικὴ ἢ προσκανδιναβικὴ λογοτεχνία· ὁ Ἄλκης Θρούλος ταξειδιώτικες ἐντυπώσεις.

“Πρωτοπορία” Αὐγουστος - Σεπτέμβριος 1929. Ἀπτὴν ὕλη· ποίημα τοῦ Αἰμ. Ριάδη *“Βέρροια”*, ἄρθρο τοῦ κ. Γιοφύλλη *“Συλλογισμοὶ γιὰ τὴ Βυζαντινὴ ζωγραφὴ”*. Ὁ κ. Π. Πρεβελάκης μεταφράζει τὸ προοίμιον τοῦ ἔργου τοῦ κ. Καζαντζάκη *“Toda Raba”* ποὺ θὰ κυκλοφορήσῃ γαλλικὰ σὲ ἐκδοση Rieder. Ἡ *“Πρωτοπορία”* τυπώνει καὶ ἓνα διήγημα τοῦ μεγάλου Ψυχάρη *“Ἡ Σαρκοανάφτρα”*.

“Ἰόνιος Ἀνθολογία” Ἰούλιος - Αὐγουστος - Σεπτέμβριος. Τὸ τεῦχος αὐτὸ τοῦ καλοῦ περιοδικοῦ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ξεχωρίζομε ἀποσπάσματα ἀπτὴ μετάφραση ποὺ ἔκανε ὁ Βενιζέλος τοῦ Θουκυδίδου κ' ἓνα βιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν Βενιζέλο τοῦ Δ. Βελλιανίτη. Ὁ κ. Βάλσας γράφει γιὰ τὸ Ἴονιον θέατρο. Τὸ ποίημα τοῦ Παλαμᾶ *Novissima Verba* μᾶς ἄφησε ἀσυγκίνητους. Βρισκομε ἀκόμα ἀποσπάσματα ἀπτὸ βιβλίον τῆς κ. Χατζημυγᾶλη ποὺ κυκλοφόρησε τελευταία *“ὑποδείγματα ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς”*· ποίημα τοῦ κ. Μαρίνου Σιγοῦρου· συνέχεια τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Ν. Β. Τωμαδάκη *“Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ γλῶσσα μας”*.

Ἡ *"Ἀτλαντὶς"* τῆς Νέας Ὑόρκης μᾶς ἔδωσε τὸν Σεπτέμβριον ἓνα πολὺ καλὸ τεύχος. Ὁ κ. Α. Β. Δασκαλάκης γράφει σχετικὰ μετὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ τῆς Αἰγύπτου στὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα. Γιὰ τὸν στρατὸν αὐτὸ ἀσχολήθηκε, μετὰ πολλὴν προσοχὴ καὶ ἱστορικὴ κρίση, ὁ κ. Πολίτης στὸ γνωστὸ ἔργο του περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ *"Ἀτλαντὶς"* μᾶς δίδει μιὰ χαλκογραφία τοῦ 1799 ποὺ παριστάνει στρατιώτη τοῦ ἑλληνικοῦ τάγματος τῆς Αἰγύπτου. "Μιὰ Ἡμέρα εἰς τὴν Πάρον" μᾶς παρέχει πληροφορίες γιὰ τὸ νησί· διαβάζομε περιγραφή (συνοδευομένη μετὰ φωτογραφία) μᾶς ἐκκλησίας τῆς Πάρου, τῆς "ἑκατονταφυλιανῆς" ποὺ εἶναι κτίσμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ὁ Βυζαντινολόγος κ. Σωτηρίου λέγει ὅτι ὁ ρυθμὸς τῆς "εἶναι ἐκ τῶν σπανιωτέρων καὶ πολυπλοκοτέρων εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν". Σημειώομε διήγημα τοῦ Βουτυρᾶ "Ἡ ἐκδίκησις ποὺ θὰ ἐρθῆ".

"La Revue Nouvelle". Juillet - Août 1929. Μετὰ συνεργασίαν Marie - Aimée Méralville, Louis Ernié, Pierre d'Exideuil (μελέτη γιὰ τὸν James Joyce), βιβλιοκρισίαι, σημειώματα.

"Προῆ" Αὐγουστος - Σεπτέμβριος, Ἀθήνα. Περιέχει ἓνα ἐνδιαφέρον γράμμα τοῦ Σικελιανοῦ σχετικὰ μετὰ τὴν αἴτησιν τοῦ περιοδικοῦ γιὰ συνεργασίαν κ' ἓνα πολὺ ὡραῖο ποίημά του "Σὰν τραγουδήσα τὸ πρῶτο μου τραγούδι".

"Ἑλληνικὰ Γράμματα" ἑβδομαδιαῖο περιοδικό. Ἀθήνα. Ἀπτὰ τεύχη τοῦ Σεπτεμβρίου: Ὁ κ. Γεω. Σπαταλάς ἀρχίζει νὰ δημοσιεύει μετὰ συνέχεια τὴ ζωὴ τῶν λογίων καὶ καλλιτεχνῶν στὸ "Μαῦρο Γάτο" γνωστὸ "φιλολογικὸ καφενεῖο" τῆς Ἀθήνας ἀπτὰ 1920 ὡς τὰ 1925. Ὁ κ. Ἀναστ. Δρίβας γράφει γιὰ τοὺς γλύπτες Γεώργιο, Λάζαρο καὶ Μάρκο Φυτάλη.

Ἡ ὡραία εἰκόνα τοῦ ἐξώφυλλου στὸ τεύχος τῆς 28 Σεπτεμβρίου εἶναι τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ζωγράφου μας κ. Μίμη Παπὸδημητρίου.

"Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις". Αὐγουστος - Σεπτέμβριος. Ἐνα βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ δημοσίου βίου τοῦ Ἰωάννου Δραγούμη, 1878-1920, καὶ ἓνα ἀνέκδοτο ἀπόσπασμα ἀπτὸ ἡμερολόγιόν του· συνεργασία Μαριέττας Μινώτου.

"Ναυτικὴ Ἑλλάς". Λάβαμε τὰ τεύχη τοῦ Ἰουλίου, τοῦ Αὐγούστου, καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ πολὺ ὡραίου αὐτοῦ περιοδικοῦ.

Σημειώομε *"Ἐνα Ὀνειρο"* τοῦ Π. Χόρν *"Ὁ Τάγκος"* τοῦ Δ. Καμπούρογλου, ἀκαδημαϊκοῦ· *"Τὸ Γαλαξίδι"* τοῦ Σ. Λογοθέτη· *"Τὸ Νησί τῆς Ἀνδρου"* τοῦ Π. Α. Τριανταφυλλοπούλου.

"Πανόγραμμα" Ἰούλιος 1929, Αὐγουστος 1929. Βρίσκομε στίχους τοῦ Π. Βρισμιτζάκη. ἄρθρα γιὰ ὑγιεινὴν τοῦ κ. Χ. Ὀρφανίδη· γιὰ τὸν ἐν διασπορᾷ ἑλληνισμὸν τοῦ πρεσβυτέρου Β. Καμίτση· γιὰ τὰ ἀραβικὰ φύλλα τοῦ Λονδίνου τοῦ καθηγητῆ Ε. Μιχαηλίδη· εἰκόνας ἀπτὴν Ἠπειρο. Στὸ τεύχος τοῦ Ἰουλίου τυπώνονται ὡραῖοι στίχοι τοῦ Προβελέγγιου.

"Κόσμος" Αὐγουστος - Σεπτέμβριος, Κάϊρον. Μετὰ συνεργασίαν Γ. Βερβενιώτου, Μ. Ροδᾶ, Ι. Σκαρβαίου, Σ. Καρακάση, Π. Βρισμιτζάκη.

"Ἀκαδημαϊκὴ Ἰατρικὴ" δεκαπενθήμερος ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρησις, Ἀθήναι.

"La Semaine Egyptienne" Κάϊρο. Σημειώομε (ἀρ. 34-35 Αὐγουστος) στίχους τοῦ κ. Φιλῆος Λεμπέγκ, διήγημα τῆς κ. Σκαρβαβῆ, ἄρθρον γιὰ τὸ ἀλφάβητον τοῦ κ. Βάλσα.

"Cinegraphe Journal" ἑβδομαδιαῖο περιοδικό, Ἀλεξάνδρεια. Τὰ φυλλάδια τοῦ καλοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ ἔχουνε πάντα φιλολογικὴ ὕλη — εἰδήσεις καὶ ἀνέκδοτα γιὰ συγγραφείς, κρίσεις πάνω σὲ βιβλία — πολὺ ἐνδιαφέροντα, κ' εἰκονογράφηση πολὺ ἐπίκαιρη. Τὸν Αὐγουστο τὸ Cinegraphe Journal ἔβγαλε ἓνα χαριτωμένον *"Numéro des Plages"*.

"Journal des Hellènes". Παρίσι. Σημειώομε ἄρθρον τοῦ κ. Φιλαδελφέως γιὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηναίων, μιὰ ὡραία φωτογραφία τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δαμιανοῦ μετὰ γύρω του δώδεκα ἀρχιερεῖς, ἄρθρον γιὰ τὴν Κυπριακὴν πρεσβείαν ποὺ βρισκεται στὸ Λονδίον.

"Ἀλήθεια". Λεμεσός. Ἡ παλαιὰ αὐτὴ Κυπριακὴ ἐφημερίδα παρέχει στοὺς ἀναγνώστες τῆς πολὺ καλὰ ἄρθρα, τὰ πιδὸ πρόσφατα νέα. Ὁ ἀλεξανδρινὸς τῆς ἀνταποκριτῆς κ. Γ. Χατζηνικολάου κρατεῖ ἐνήμερος τοὺς Κυπρίους γιὰ ὅ,τι ἀξιοσημείωτο συμβαίνει σχετιζόμενον καὶ μετὰ τοὺς Κυπρίους τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ γενικὰ μετὰ

τούς "Έλληνες τῆς πόλης μας. Σὲ μερικὰ ἄπτά φύλλα τῆς "Αλήθειας" διαβάσαμε ποιήματα τοῦ κ. Π. Δρουσιώτη — "Ένας Περίπατος", "Έρωτικό Παράπονο".

"Αἰθιοπικὸς Κόσμος" Ἄδδης Ἀμπάμπ. Ἐκπληρώνει ἐξαίρετα τὸ σκοπὸ νὰ χορηγῆ σιὸν ἑλληνισμό τῆς Ἀβυσσηνίας ἕνα καλοτυπωμένο καὶ καλὰ συνταγμένο ὄργανο γιὰ χρησιμοποίηση στὴ δράση του. Ἀπτὴν ἀρθογραφία του: "Οἱ Ἕλληνες γονεῖς εἰς προσοχήν", "Ἀθρόα Μετανάστευσις" (φύλλο 31 Αὐγούστου).

"Νέα Ἠχώ", ἑφημερίδα τοῦ Πόρτ-Σάιτ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΨΥΧΑΡΗΣ πέθανε. Εἶναι παράξενο μὰ κανεῖς μας δὲ σκεφτότανε πὼς κ' ὁ Ψυχάρης σὰν ἄνθρωπος θ' ἄσβυνε μιὰ μέρα· εἶχε τόση ζωτικότητα ὡς τὴν ὕστερή του πνοή, τόση ὀρμή, τόση δραστηριότητα· ὡς τὰ χτές ἀκόμα διαβάζαμε τίς πολεμικὲς του τίς παληκαρίσιες, τὰ σπαρταριστὰ λογοτεχνήματά του καὶ δὲν πηγαινε ὁ νοῦς μας πὼς θὰ μᾶς ἄφηνε.

Πάνω ἀπὸ ἐπιστήμονας, πάνω ἀπὸ λογοτέχνης ὁ Ψυχάρης ἦτανε μεγάλος ἄνθρωπος, ἐξαιρετικὴ νεοελληνικὴ μορφή. Ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουνε τὴν πυγμὴ νὰ γκρεμίζουν εἰδωλα, ν' ἀνατρέπουν καθιερωμένα συστήματα· ἀπὸ κείνους ποὺ ποδοπατοῦν προλήψεις γιὰ νὰ σώσουν, νὰ ξυπνήσουν, νὰ ὀδηγήσουν λαούς. Ὁ νεοελληνικὸς λαὸς μαράζωνε μὲς σὲ μιὰ ἐπίπλαστη γλώσσα, μέσα σ' ἕνα ἀνυπόφορο λογικωτισμό, μὲς σὲ μιὰ ψεύτικη θέση, κ' ἂν δὲν ἔρχονταν ὁ Ψυχάρης ὡς τὰ σήμερα, χῶρια ἀπὸ μονομερεῖς ἐξαιρέσεις, θ' ἄχαμε παραμερισμένη τὴν ἀγνή λαϊκὴ μας λαλιά. Τὶ τάχα κ' ἂν οἱ γράφοντες δὲν ἀκολουθοῦν ὅλους ὅλους κανόνες τοῦ Ψυχάρικου συστήματος; — Οἱ ἐπαναστάτες πάνε πάντα στὰ ἄκρα. Αὐτὸς στάθηκε ὁ δυνατὸς ἐπαναστάτης ποὺ μᾶς ἔβγαλε ἀπτὴν ἀδρά-

νεια, ποὺ μᾶς ἄνοιξε τὸ δρόμο. Τὸ τί τραβῆξε ὁ μεγάλος δάσκαλός μας ὥστε νὰ δεῖ ν' ἀναγνωρίζεται ἡ δουλειά του — καὶ ἀναγνωρίζεται εἶναι τὸ ἔδαφος ποὺ κερδίζει κάθε μέρα ἡ δημοτικὴ — εἶναι γνωστὸ. Τολμηρὸς πολεμιστὴς, μήτε μιὰ μέρα δὲν ἐγκατέλειψε τὸ πεδίο τῆς μάχης, σοφὸς ἐπιστήμονας στέριωνε μετ' ἐπιχειρήματα τίς γνώμες καὶ τὸ σύστημά του.

Τὴ γλωσσολογικὴ ἀξία τοῦ Ψυχάρη, τὴν πρωτοποριακὴ θέση του μὲς στὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ πνευματικὴ κίνηση δὲ μπορεῖ κανεῖς νὰ τοῦ ἀρνηθεῖ.

Χρόνια καὶ χρόνια ὕψωνε τὴ σημαία καὶ βάσταγε τὸ σπαθὶ ἐναντία στὶς στενοκαφαλίες, στὶς ἐπιθέσεις, στὺς συμβιβασμούς. Δὲν μπορεῖ νὰ γίνει κίνημα μὲ ὑποχωρήσεις καὶ συνθηκολογήσεις. Ἡ μέση ὁδὸ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς ἐπαναστάτες.

Χῶρια ἀπὸ γλωσσολόγος ὁ Ψυχάρης ἦταν καὶ λογοτέχνης. Δὲν ἔφτιαξε ὅπως λένε τὰ λογοτεχνικά του ἔργα μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ σύστημά του καὶ νὰ δείξει τὴν ὀμορφιά, τὴν πλαστικότητα καὶ τὸν πλοῦτο τῆς δημοτικῆς ὡς λογοτεχνικῆς γλώσσας — ξέρομε ἄλλωστε πὼς δὲν ἔδωσε τέτοια ἔργα μόνον ἑλληνικά — τὰ γράφει γιὰτι εἶχε μέσα του τὸ δαιμόνιο τῆς δημιουργίας, γιὰτι ἔπρεπε νὰ πεῖ ὅ,τι ἐννοιοθε, νὰ τὸ ἐκφραστεῖ ὄχι μόνον στεγνὰ ἐπιστημονικά ἀλλὰ καὶ ποιητικά, ὄχι μόνον ἀληθινὰ ἀλλὰ καὶ ὀμορφα.

Στὸ περιοδικὸ μας ὁ Ψυχάρης συνεργάστηκε καὶ σὲ γράμματα τοῦ ἔδειξε πολλὴ συμπάθεια γιὰ τὸ ἔργο μας· ὑποστήριξε κείνους ποὺ δούλευαν μὲ εἰλικρίνεια γιὰ τὰ νεοελληνικά γράμματα.

Σ' ὅλο του τὸ στάδιο μπορούμε νὰ ποῦμε ὁ Ψυχάρης ἀγαποῦσε τοὺς νέους ποὺ μὲ πίστη τραβοῦσαν τὸ δρόμο τους, τὸ δρόμο τῆς νεοελληνικῆς πρόξας ποὺ αὐτὸς στάθηκε ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς, ὁ ἐμψυχωτὴς τῆς.

ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ πέρασε ἀπτὴν Ἀλεξάνδρεια, γυρίζοντας ἀπὸ ἕνα μεγάλο ταξεῖδι στὴν Κεντρὴ καὶ τὴ Νότιο Ἀφρικὴ μιὰ προσωπικότητα τῶν Ἀγγλικῶν γραμμάτων. Εἶναι ὁ E. M. Forster. Γράφει ἀπὸ καιρὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου του ἐκτιμήθηκε· ἀπὸ τὰ 1924 ὅμως ἡ φήμη του ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς χώρας του — τότε ποὺ ἔβγαλε τὸ περίφημο μυθιστόρημά του "A passage to India". Ἐκδοση πάνω σὲ ἔκδοση ἐξαντλήθηκε τοῦ μυθιστορηματος αὐτοῦ στὴν Ἀγγλία· ἔκδοση πάνω σὲ ἔκδοση ἐξαντλήθηκε στὴν Ἀμερικὴ. Μεταφράστηκε στὶς κυριώτερες εὐρωπαϊκὲς γλώσσες.

Βαθυστόχαστες μελέτες, περισπούδαστα ἄρθρα γράφθηκαν γιὰ τὸ βιβλίο αὐτό. Ὁ ἀγγλικὸς τύπος, ἡ μεγάλη κριτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἰδιαιτέρως ἀσχολήθηκε μὲ τὸ "A passage to India". Θεωρεῖται ἔργο τέχνης δυνατὸ, θαυμάσιο, ἄρτιο.

Τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ κ. Φόρστερ εἶναι τέσσαρα ὥραϊα μυθιστορήματα, καὶ δύο συλλογὲς διηγημάτων.

Ὁ διάσημος συγγραφέας εἶχε καὶ ἄλλοτε μείνει στὴν Ἀλεξάνδρεια τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, καὶ ἔγραψε ἓνα πολὺ νόστιμο βιβλίο "Pharos and Pharillon", τὸ ὁποῖο περιέχει "ἔσοαι", πᾶνω στὴν ἀρχαία καὶ τὴν νεώτερη Ἀλεξάνδρεια. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἔκαμε γνωστὴ τὴ σύγχρονη Ἀλεξάνδρεια στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Στὴν τελευταία χώρα μάλιστα, εἶχεν ἐκτάκτως μεγάλη διάδοσις. Ἀπὸ τὰ ἔσοαι γιὰ τὴ νεώτερη Ἀλεξάνδρεια εἶναι τὰ χαριτωμένα καὶ ἔξυπνα "Eliza in Egypt" ὅπου μαθαίνομε γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια τοῦ 1779 ὅταν τὴν ἐπισκέφθηκε μιὰ ἀγγλίδα κυρία (Eliza Fay) "The solitary place", γιὰ τὸ Μαριούτ· σελίδες γιὰ τοὺς δρόμους τῆς Ἀλεξάνδρειας· "The poetry of C. P. Cavafy".

Φέτος οἱ Ἀλεξανδρινοὶ εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούσουν μιὰ θαυμάσια ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ κ. Φόρστερ, πού ἔκαμε — στὸ "Λυσὲ Φρανσαί" — σὲ διάλεξιν, ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῶν Ἀγγλικῶν Γραμμάτων στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίρου κ. Bonamy Dobrée.

Ἡ Ρίκα Σεγκοπούλου τῆς "Ἀλεξανδρινῆς Τέχνης" πῆρε συνέντευξιν ἀπὸν κ. Forster γιὰ τὸν "Ταχυδρόμον". Ἀπὸ τὴ συνέντευξιν αὐτὴ (πού φάνηκε στὶς 20 Σεπτεμβρίου) ἀναδημοσιεύομε μερικὰς περικοπὰς πολὺ ἐνδιαφέρουσας στὶς ὁποῖες ὁ κ. Forster μιλάει γιὰ τὴν σύγχρονη ἀγγλικὴ λογοτεχνία.

«Ὁ καλύτερός μας ποιητής», εἶπε, «εἶναι ὁ A. E. Housman. Εἶναι κλασικῆς μόρφωσης, καθηγητὴς τῶν λατινικῶν στὸ Πανεπιστήμιον Κάμπριτζ πολυμαθὴς ὡς τὸ δικό σας μεγάλο Καβάφης. Στὰ ἔργα του συνδυάζει τὸν ἀνθρώπινον πόνον μὲ λυρικήν ἔντασι. Ἀνήκει στὴν προπολεμικὴ γενεά, ὅπως σ' αὐτὴν ἀνήκει καὶ μιὰ ἄλλη διακεκριμένη προσωπικότης, ὁ Robert Bridges τοῦ ὁποίου ὁ διορισμὸς ὡς Poète Lauréat, ἔσωσε προσωρινῶς τὸν τίτλον τοῦ ἐπισημοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴν ἐκπτώσειν. Στὴν ἴδια γενεά ἀνήκει καὶ ὁ μέγας Ἰρλανδὸς W. B. Yeats. Ἀπὸ τοὺς νεώτερους, βάζω τὸν D. H. Lawrence ὑψηλότερα. Εἶναι περισσότερο γνωστὸς ὡς μυθιστοριογράφος, ἀλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι πολὺ ζωηρὰ σὲ χρῶμα καὶ μὲ μεγάλο φιλοσοφικὸν ἐνδιαφέρον. Στενὰ συνδέονται μὲ τὴν σαρκικὴν ζωὴ. Σημειῶναι ἐπίσης τὸν Walter de la Mare, μυστικιστὴ καὶ φαντασιώδικον· τὸν T. E. Ἐλλιοτ, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον ποίημα

«The Wasteland», σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ὑπέρχον καταπληκτικῆς, ὁμως, ὠραιότητος, εἶχε μιὰ ἀπέραντη ἐπιρροὴ πᾶνω στὴν νεώτερη γενεά· καὶ τὸν Siegfried Sassoon — μιὰ ἀπομονωμένη προσωπικότης — τοῦ ὁποίου τὰ καλύτερα ποιήματα, τοῦ τὰ ἐνέπνευσε ὁ πόλεμος καὶ πού τελευταία ἐξελίχθηκε σ' ἓνα θαυμάσιο συγγραφέα τῆς πρόζας».

«Στὴν Ἀγγλία», παρατήρησε ὁ κ. Forster, «πολὺ λίγες φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς συντροφίαις ὑπάρχουν, καὶ αὐτὸ ξεχωρίζει τὴν Ἀγγλία — καλὸ-κακὸ — ἀπὸ ἄλλες χώρας. Οἱ συγγραφεῖς τείνουν στὸ νὰ ἐργάζονται ἀπομονωμένοι, καὶ δὲν κάνουν ὁμαδικὴν δρᾶσιν πρὸς μόνον ὅταν ἀπειλεῖται ἡ συγγραφικὴ τους ἐλευθερία, ὅπως εἶχεν ἀπειληθεῖ τελευταία ἀπὸ γελοῖες ἀστυνομικῆς ἐπεμβάσεις. Ἡ μόνη συντροφία πού μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ εἶναι τὸ «Bloomsbury» πού σύγκειται ἀπὸ ἀνθρώπους ἀνώτερους καὶ εὐθεῖς στὴν πνευματικὴν τους ζωὴν, μεγάλης κριτικῆς ἰκανότητος, ἀνεξάρτητους οικονομικῶς καὶ ἐλευθέρων ἀπόψεων. Οἱ ἐχθροὶ τους τοὺς ἀποκαλοῦν εἰρωνικὰ Superior καὶ τοὺς προσάπτουν στεριότητα. Ἡ συντροφία, ὁμως, αὐτὴ ἔδωσε ἤδη τὸν Lytton Strachey, τὸν J. M. Keynes, τὴν Virginia Woolf, τὴν μὲ πολὺ ταλέντο καὶ γεμάτην ποίησιν μυθιστοριογράφον τὸν Roger Fry τὸν κυριώτερόν μας καλλιτεχνικὸν κριτικόν, τὸν Arthur Waley, τὸν μεγάλο ἰαπωνολόγον καὶ μεταφραστὴν ἀπὸ τὰ ἰαπωνικά, καὶ δὲν ἀναφέρω καὶ ἄλλους συγγραφεῖς τῆς νεωτέρας γενεᾶς, ὅπως τὸν Δαυὶδ Γκάρνερ».

«Ἡ συντροφία τοῦ «Bloomsbury», δὲν ἀντιπροσωπεύει, βέβαια, διόλου τὸ σύνολον τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Σοφιστεύεται, ἔχει ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸν της, καὶ συχνὰ τῆς λείπει τὸ αὐθόρμητον καὶ ἡ ζέση. Ἀλλὰ εἶναι βεβαίως μιὰ δημιουργικὴ δύναμις, καὶ ὁ φιλολογικὸς ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ τὴν ἐκτιμῆσει πιθανόν μὲγάλως».

«Τὸ «Chelsea» πού εἶχε σπουδαιότητα πρὶν εἰκοσι χρόνια, δὲν ὑφίσταται πλέον ὡς συντροφία».

Γιὰ τὸ μυθιστορημα εἶπε ὅτι δὲν θεωρεῖ πῶς στέκεται στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν ἔργων Τέχνης, ὅπως στέκεται ἡ ποίησις καὶ τὸ δράμα. Ὁ μυθιστοριογράφος, εἶπε ὁ κ. Φόρστερ, ἀσχολεῖται μὲ τὴν ψυχολογία, τὴν ἀνάλυσιν χαρακτήρων καὶ αὐτὰ συχνὰ τὸν παρασύρουν, τὸν ἀναγκάζουν νὰ εἰσάγει γεγονότα, πράξεις, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν ἀπαραίτητα, γιὰ τὸ χρωμότισμα τῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ λιγοστεύουν — μὲ τὴν εἰδικὴν τους ἐξυπηρέτησιν — τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, ὡς καθαρῶς ἔργου Τέχνης».

— Θεωρῶ, εἶπε, τὸν 19ον αἰῶνα, ὡς μιὰ ἐποχὴ ἀνάτασης, στὴν ὁποία ἐποχὴ οἱ ἄνθρωποι ἔβαζαν στὸν ἑαυτό τους ἕνα σκοπὸ πού ἐπάλλαιαν γιὰ νὰ φθάσουν, ἀκόμη καὶ ἂν τὸ φθάσιμο αὐτὸ ἦταν προβληματικό.

„ Ὁ 20ὸς αἰῶνας, κυρίως ἀπὸ τὸν πόλεμο, μοῦ φαίνεται μιὰ ἐποχὴ περιεργείας, στὴν ὁποία οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀγωνίζονται καὶ δὲν ἔχουν ἀνατάσεις τόσο, ὅσο προσλαθοῦν νὰ ἐννοήσουν ὅτι συγγατοῦν.

„ Τοῦτο ἀντικατοπτρίζεται μέσα στὴν φιλολογία.

„ Τοῦ Προῦστ τὸ ἔργο “Ἀναζητῶντας τὸν χαμένο καιρὸ” (τὸ ὁποῖο εἶναι κατὰ πολὺ τὸ σπουδαιότερο φιλολογικὸ ἔργο τοῦ 20οῦ αἰῶνα), μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς τὸ ἔπος τῆς περιεργείας καὶ τῆς ἀπελπισίας, καὶ κατὰ τὴν γνώμη μου ἐπηρέασε μεγάλως τοὺς μυθιστοριογράφους στὴν Ἀγγλία καὶ ἄλλοι. Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Προῦστ δὲν εἶναι μόνον ἔργο μεγαλοφυΐας, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ καιροῦ του.

Ὁ κ. Forster ἔχει ἐπισκεφεῖθαι ἀγαπᾶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐλκύει πολὺ τὴν προσοχὴ του ἕνας μεγάλος μεσαιωνικὸς συγγραφέας μας ὁ Πλήθων γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ ἔγραψε μιὰ πραγματεία.

ΥΣΤΕΡΑ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία του στὴ Γερμανία μᾶς ἦρθε, περνώντας ἀπτὴν Ἀθήνα, ὁ ξεχωριστὸς καλλιτέχνης κ. Τάκης Καλμοῦχος. Ἦρθε στὴν Ἀλεξάνδρεια νὰ δεῖξει τὴν καινούργια του ἐργασία, γιατί ἡ Ἀλεξάνδρεια πρώτη τὸν ἀγκάλιασε πρὶν δύο χρόνια σὰν τὴν ἐπισκέφθηκε, διαβλέποντας στὸ ἔργο του μιὰ μεγάλη δημιουργικὴ φλόγα, ἕνα δυνατὸ καὶ γνήσιο ζωγραφικὸ ταλέντο. Φυσικὰ δὲν ἦταν ὅλοι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ πού γουστάρισαν τίς μοντέρνες τάσεις τοῦ ἔργου του, μὰ κ' ἡ ἀντίδραση πού δημιουργήθηκε τότε ἀποδείχνει πόσο γερὴ προσωπικότητα πρέπει νάνα ὁ Καλμοῦχος γιὰ νὰ συνταράξει τοὺς συνήθως ἀδιάφορους πρὸς κάθε καινούργιο κύκλους μας. Τὸ προπεριονὸ πέρασμα τοῦ Καλμοῦχοι ἀπτὴν πόλη μας εἶναι σταθμὸς στὴν ἐξέλιξη τῆς καλλιτεχνικῆς του σταδιοδρομίας. Ἀπτὴ μιὰ βοήθη ἀφοσιωμένους ὑποστηρικτὲς πού ἀγάπησαν τὴν μοντέρνα του ἐκδήλωση ἀναγνωρίζοντάς της ἀξία, ἀπτὴν ἄλλη τάραξε τὸ συντηρητισμὸ τῶν ἀδιάφορων. Αὐτὸ θέριμανε καὶ δυνάμωσε τὴν πίστη του στὴν τέχνη καὶ δούλεψε. Σὰν ἀληθινὸς ὁμως δημιουργὸς ἀμφέβαλε πάντα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ ξεκίνησε γιὰ τὴν Εὐρώπη, γιὰ τὴ Γερμανία ζητώντας ν' ἀναμετρηθεῖ μὲ τίς ἐκεῖ πρωτοποριακὲς ἀξίες. Ξέρομε ὅλοι τὴν ἐπιτυχία του, τίς ἐν-

θουσιώδεις κριτικὲς πού ὑποδέχτηκαν τὴν ἐκθεσὴ του, κριτικὲς ἀνθρώπων ξένων, ἀνεξάρτητων. Στέρωσε ἡ φήμη του. Ἡ ἀγρότητα καὶ ἡ ποιητικὴ ἀνάταση πού χωρακίζονταν τὸ ἔργο του πλαί στὴ σίγουρη γραμμὴ καὶ τὸ φαντασμαγορικὸ χροῦμα στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἀναδειξοῦν τὸ ζωγράφο μας στὸ εὐρωπαϊκὸ κέντρο.

Ἦρθε ἀπτὴν ὀρμητικὴ αὐτὴ ἐξέλιξη, μᾶς ἦρθε ὁ Καλμοῦχος μὲ νέα δουλειά, ὄριμη. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θὰ δοῦνε τὰ ἔργα του στὴν ἐκθεσὴ του πού θὰ ἀνοίξει κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου στὴν Ἑλληνικὴ Λέσχη.

ΣΤΟ ΕΞΑΙΡΕΤΟ ἰταλικὸ περιοδικὸ τῆς πόλης μας *Quaderno* (Ἰούνιος - Αὔγουστος) φάνηκε μιὰ μετάφραση τοῦ «Ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιον» τοῦ Καβάφη καμωμένη ἀπτὸν διαπρεπῆ λόγιό κ. Α. Κατράρο. Ὁ κ. Κατράρο ἔχει μεταφράσει καὶ ἄλλα ποιήματα τοῦ Καβάφη, καὶ ἡ ἐργασία του ἔχει τὸ προσόν ὅτι μεταφέρει στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα τὴν καθαφικὴ ποίηση οὐσιαστικῶς ἀμείωτη καὶ ἀμετάβλητη κατὰ τὸ ὕφος. Σ' αὐτὸ συντείνει βέβαια ἡ λογοτεχνικὴ καλαισθησία τοῦ κ. Κατράρο' ἀλλὰ ἐπίσης συντείνει καὶ ἡ βαθειὰ του γνώση τῆς ἰταλικῆς γλώσσας, τῶν *ressources* τῆς γλώσσας αὐτῆς. Ὁ κ. Κατράρο προτάσσει τῆς μετάφρασῆς του μιὰ σελίδα περὶ τῆς ποίησης τοῦ Καβάφη καὶ περὶ τοῦ μεταφραζομένου ποιήματος. Ἄς σημειώσωμε ὅτι τὸ *Quaderno* εἶναι περιοδικὸ τῆς ἰταλικῆς φιλολογικῆς νεολαίας τῆς Ἀλεξανδρείας: εἶναι ὄργανο τῆς «*Associazione ex Alunni dei Scuole Italiane*». Ὁ κ. Κατράρο εἶχε μιὰ ὄραϊά καὶ λεπτὴ ἐμπνευση νὰ τυπώσει στὸ περιοδικὸ αὐτὸ τὴν μετάφρασή του, καὶ νὰ γνωρίσει περισσότερο στοὺς Ἰταλοὺς νέους τὸν φημισμένον Ἕλληνα ποιητὴ: Ἀλεξανδρινὸ συμπολίτη των. Καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ ποιήματος ἐπιτυχής. Εἶναι βέβαια ποίημα σκέψης. Ἀλλὰ, ὅπως λέγει ὁ κ. Κατράρο, «*a sfondo storico*», τὸ δὲ «*sfondo storico*», εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια στὴν ὁποίαν οἱ ἰταλοὶ νέοι του «*Quaderno*», μεγάλωσαν καὶ κάμνουν τὴν ὄραϊα πνευματικὴ τους δράση, καὶ ὁ Ἀντώνιος ὁ ὁποῖος ἀνίηκει στὴν φυλὴ τους.

ΜΑΣ ἔστειλαν ἀπτὴν Ἀθήνα καὶ δημοσιεύομε ἐδῶ μεταφρασμένο στὰ γαλλικὰ τὸ ὄραϊο ποίημα τοῦ Μαλακάση γιὰ τὴ Βενετία. Τὴ μετάφραση, πολὺ ἐπιτυχημένη, τὴν ἔκανε ὁ καθηγητὴς κ. Μερλιέ, διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς.

SOUVENIR DE VENISE

Vous rappelez - vous à Venise
La profonde boutique,
En cette vieille rue exquise,
Où, en une heure unique,
Nous vécûmes toute une vie?

Sur la poitrine je portais une chimère
D' or et d' argent brodée, une plume au chapeau,
Et vous portiez, comtesse
Mandrepilia di Giordano,
Votre écharpe légère
Verte comme la mer.

Vous releviez vos robes frémissantes
Sur votre pied aux délicates lignes,
Et je pensai que vos mains étaient dignes
D'embaumer le Christ d'essences ferventes.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΑΣ λυρικός Ἀγγελος Σικελιανὸς ἔστειλε στὴν
“Ἀλεξανδρινὴ Τέχνη” ἓνα ὑπέροχο ἔκτενές ποίημα, Ὑμνος τοῦ
Μεγάλου Νόστου, πὺν θὰ δημοσιέψομε στὸ ἐρχόμενο τεῦχος μας.

ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ἔγινε ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἔκδοσης τῆς ἡμερησίας
ἐφημερίδας “Τηλέγραφος” μιὰ ὠραία προωινὴ συγκέντρωση στὰ
γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας, ὁδὸς Ζαγλούλ. Παρευρέθησαν πολλοὶ
δημοσιογράφοι καὶ λόγιοι.

ΛΑΒΑΜΕ μιὰ ἀγγελία γιὰ τὴν προσεχῆ ἔκδοση ἑνὸς μηνιαίου φι-
λολογικοῦ καὶ φιλοτεχνικοῦ περιοδικοῦ “Ὁ διανοούμενος”.

Τὸ περιοδικὸ θὰ βγαίνει στὸν Πειραιᾶ. Ἐνας ἀπτόυτος σκοπὸς
του θὰ εἶναι νὰ ὑποστηρίξει τὴ διανοητικὴ κίνηση τοῦ Πειραιᾶ.
Οἱ φροντιστὲς τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ὁ κ. Γ. Θεοχάρης καὶ ὁ κ. Ν.
Βλάχος. Ἡ διεύθυνσὴ του εἶναι Σωκράτους 38, Πειραιᾶς.